พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ตรัสให้บำรุงการที่จะป้องกันพระนคร, แลซ่อมแปลงกำแพงต้ายค่ายป้อมหอรบทั้งปวงรอบพระนคร. แล้วให้ขุดคูเมืองเบื้องบูรพทิศนั้น, ให้กว้างลึกเปนแม่น้ำประจบรอบพระนครเสร็จ, ก็ถ่ายข้าวเทครัวอพยพเมืองนอกทั้งปวงเข้ามาในพระนคร, ส้องจัดทหานอาสาทั้งหลายทุกหมู่ทุกกรม, ตกแต่งเครื่องสรรพยุทธไว้สัพ. ฝ่ายเมืองศรีภิรมย์แลขุนพสี, ขุนรามนรงค์, ผู้ถือหนังสือรบสั่งนั้น, ครั้นไปถึงกรุงกัมพูชาธิบดี, พระยาลแวกก็ให้แต่งรับ แล้วจึ่งให้เบิกเมืองศรีภิรมย์, แลขุนพสี, ขุนรามนรงค์เข้ามาเฝ้า. แลได้ฟังลักสนะราชอักสร, พระยาลแวกก็ยินดี, ซึ่งจะได้เปนพระราชไมตรี. พระยาลแวกให้รางวันแก่เมืองศรีภิรมย์, ขุนพสี, ขุนรามนรงค์นั้นเปนอันมาก, พระยาลแวกก็แต่งให้พระยาอุภัย, พระอินทราเดโช, พระชงคเชนทร, หลวงศรีราชนคร, หลวงมริทธิคเชนทร, หลวงนเรนทมริทธิ์, จำทูนพระราชสาสน, แลเครื่องราชบรรนาการมาด้วยเมืองศรีภิรมย์, ขุนพสี, ขุนรามนรงค์, ครั้นทูตานุทูตชาวลแวกมาถึงพระนคร, จึ่งพระบาทสมเด็จบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ก็ตรัสให้เบิกทูตานุทูตเข้ามาถวายบังคม, พระราชทานทูตานุทูตนั้นแล้ว, ก็ให้แต่งพระราชสาสนตอบพระยาลแวก, ให้พระศรีเสาวราชขุนหลวงธรรมาทิส, ขุนมงคลรัตน, ขุนจันทราเทพ, ขุนเทียรคราส, หมื่นชัมเถียร, จำทูนพระราชสาสน, แลเครื่องราชบรรนาการ, ไปด้วยทูตานุทูตอันมานั้น.

ฝ่ายพระเจ้าหงสาวดีตั้งแต่พระนเรสวรพาพระมหาเถรคันฉ่อง, แลญาติโยม, กับพระยาเกียรติ, พระยาพระราม, แล้วกวาดเอาครัวอพยพกลับไปยังพระนครศรีอยุธยา, ทั้งนั้นทสุแลราชสงครามเล่า, ก็มาแจ้ง

เหตุทุกประการ, ซึ่งพระพิโรธคิดอาฆาตหมายจะเอาพระนครศรีอยุธยาให้จงได้

ครั้นศักราช 929 ปีเถาะนพศกเดือนสิบขึ้นเก้าค่ำ, จึ่งตรัสให้พระเจ้าเชียงใหม่ยกช้างม้ารี้พลทัพบกทัพเรือประมาณแสนหนึ่ง, ลงมาโดยทางเมืองกำแพงเพชร. แต่ให้พระยาพสิมผู้เปนนายกช้างม้ารี้พลประมาณสามหมื่น, มาโดยทางเมืองกาญจนบุรี. ฝ่ายพระเจ้าเชียงใหม่ให้จัดช้างม้ารี้พลโดยขบวนทัพบกทัพเรือเสร็จ. ครั้นณะวันพฤหัสเดือนสิบสองขึ้นสองค่ำ, เพลาเช้าสามโมงหกบาท, ได้มหาสุภวารดิถีไชยฤกษ์อันอุดม, ก็เสด็จทรงคชาธารพร้อมด้วยพลแสนยากรทวยหาญมหาดาระดิเรกด้วยกลึงกลาด, แต่ฆ้องกลองแตรสังข์ซล้พทพรึนทนรึนาทกึกก้องมาโดยรัถยางค์วิถีทางเมืองกำแพงเพชร แต่ทัพพระยาพสิมนั้น, ยกมาถึงเมืองสุพรรณบุรีณะวันพฤหัสเดือนอ้ายขึ้นค่ำหนึ่ง. ฝ่ายทัพพระเจ้าเชียงใหม่ยังมิได้มาถึงเมืองนครสวรรค์. พระบาทสมเด็จบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว, ตรัสทราบข่าวศึกอันยกมาตั้งสองทางนั้น, ก็ตรัสให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระนเรศวรเปนเจ้า, แต่สมเด็จเอกาทศรถเตรียมช้างม้ารี้พลทัพบกทัพเรือไว้สรรพ. จึ่งตรัสให้พระยาจักรีศรีองครักษ์สมุหนายกเปนกองทัพเรือ. ตรัสให้พระยาพระคลังเปนยกบัตร, ให้ยกทัพเรือนั้นไปเมืองสุพรรณบุรี, ครั้นทัพเรือไปถึงเมืองสุพรรณบุรี, พระยาพสิมก็ยกทัพออกมารบด้วยกองทัพกรุง, ๆ ก็วางปืนไฟขึ้นไปแต่เรือรบต้องพลข้าศึกตายมากนัก แต่ทัพพระยาพสิมจะตั้งอยู่มิได้, ก็เลิกออกไปโดยทางราชสิงห์, แลไปตั้งทัพมั่นในตำบลเขาพระยาแมน, ถึงณะวันพุธเดือนยี่ขึ้นสองค่ำ, เพลาสองยามกับสองนาฬิกาเก้าบาท. จึ่งสมเด็จบรมโอรสา

ธิราชทั้งสองพระองค์, สเด็จพยุหะยาตราจากพระนครสรีอยุธยาไปโดยชลมารค, สเด็จขึ้นเหยียบเชิงไชยภูมิตำบลลุมพลี. แลให้พระพิไชยสงครามพั้นไม้ข่มนามแล้ว, สเด็จจากลุมพลีประทับเรือพระที่นั่งนะเมืองวิเสสไชยชาญ. จึ่งสเด็จพยุหะยาตราขึ้นโดยสถลมารค, ไปตั้งทัพหลวงนะตำบลสามขนอน. แลเมื่อตั้งทัพอยู่นะสามขนอนนั้น, ม้าตัวหนึ่งตกลูกเปนสองตัวสีสะเดียว, มีเท้าตัวละสี่เท้าซึ่งติดสะกัน. จึ่งบันชาให้เจ้าพระยาสุโขทัยเปนนายกอง. แลท้าวพระยาพระหัวเมืองทั้งหลายยกช้างม้ารี้พลหมื่นหนึ่ง, ก้าวสกัดออกไปตีทัพพระยาพลิมนะเขาพระยาแมน. แลพบทัพหน้าศึกได้รบพุ่งกัน. พม่ามอญก็แตกฉานล้มตายเปนอันมาก. พระยาพลิมก็เลิกทัพรุดหนีไป. เจ้าพระยาสุโขทัย, แลข้าหลวงยกตามไปถึงกาญจนบุรี, จับได้ค่างชนีกับช้างม้ามาถวาย, แลทัพหลวงตั้งอยู่ตำบลสามขนอนนั้นเจ็ดเวน. จึ่งสเด็จยกทัพหลวงมาโดยสุพรรนบุรี, ก็สเด็จเข้าพระนครสรีอยุธยา.

ครั้นทัพพระยาพลิมแตกฉานพ่ายไปแล้ว, ในเดือนนั้นฝ่ายพระเจ้าเชียงใหม่มิได้รู้ว่าพระยาพลิมพ่ายไป, ก็ยกทัพบกทัพเรือลงมาเมืองนครสวรรค. แล้วก็ล่วงลงมาถึงเมืองชัยนาท, ก็ให้ไชยกะยอสู, แลนันทกะยอสู, ยกช้างม้าแลพลประมานห้าพัน, เปนทัพหน้าลงมาตั้งถึงบางพุดซา, แลบางเกี่ยวหญ้า. ฝ่ายสมเด็จพระนเรสวรเปนเจ้า, กับสมเด็จพระอนุชาธิราชแจ้งข่าว, ก็สเด็จยกทัพเรือขึ้นไปโดยลำน้ำใหญ่ตั้งตำบลชะไว, ก็ตรัสให้พระราชมานูเปนนายกอง, ขุนรามเดชะเปนยกรบัตร, ยกทัพม้าสองร้อย, แลพลทหารอาสาสามพัน, ขึ้นไปตีทัพข้าศึกอันมาตั้งตำบลบางเกี่ยวหญ้า. พระราชมานูแลขุนรามเดชะ, ก็ยกขึ้นไปตั้ง

เปนทัพซุ่มหยู่ในป่า ครั้นข้าศึกออกเกี่ยวหญ้าช้าง, แลออกลาดหากินก็ดี, พระราชมานูแลขุนรามเดชะ, ก็ออกโจมตีฆ่าฟันข้าศึกไปจนค่าย, ได้ช้างม้าแลชเลยส่งลงมาถวายเปนอันมาก. ไชยกะยอสู่แลนันทกะยอสู่เห็นเหลือกำลัง, ก็เลิกทัพขึ้นไปหาทัพใหญ่ณะเมืองชัยนาท. พระราชมานูแลขุนรามเดชะ ตามตีข้าศึกขึ้นไปถึงค่ายใหญ่ณะเมืองชัยนาทบุรี. ขณะนั้นพระเจ้าเชียงใหม่รู้ข่าวว่า, ทัพพระยาพสิมซึ่งยกมาทางกาญจนบุรีนั้น, แตกฉานพ่ายหนีไปแล้ว, ก็ปรึกสาด้วยท้าวพระยาทั้งหลายว่า, กำหนดพระเจ้าหงสาวดีบันชาให้พระยาพสิมมาบันจบพร้อมกับทัพเรา, แลทัพพระยาพสิมรีบรุดยกเข้ามาก่อนแล้ว, แล้วแตกฉานไปดังนี้, ควรเราจะเลิกทัพกลับคืนไปฟังกำหนดพระเจ้าหงสาวดีก่อน. อนึ่งเรายกมาคราวนี้ยังมิได้บำรุงการศึกเปนสามารถ, ทั้งมิได้ควบคุมทัพพร้อมมูลกันจึงเสียทีบัดนี้เราจะยกทัพคืนไปก่อน, จะบำรุงการไว้ท่าพระราชกำหนดพระเจ้าหงสาวดี. ครั้นปรึกสาพร้อมกันแล้ว, พระเจ้าเชียงใหม่ก็เลิกทัพจากชัยนาทบุรีคืนไปเชียงใหม่. สมเด็จพระนเรสวรเปนเจ้า, กับสมเด็จพระอนุชาธิราชแจ้งว่า, ทัพพระเจ้าเชียงใหม่ยกเลิกไปแล้ว, ก็เสด็จคืนเข้ายังพระนครศรีอยุธยา, กราบทูลประพฤติเหตุแก่สมเด็จพระราชบิดาทุกประการ.

ในเดือนสี่ปีเถาะนั้น, พระยาลแวกก็ใช้พระยาอุไทยพงสา, แลหลวงสุพาทิพจำทูลพระราชสาส์น, แลเครื่องราชบรรนาการมาด้วยพระศรีเสาวราช, แลทูตานุทูตทั้งหลายอันไปนั้น. ในลักสนะพระราชสาส์นพระยาลแวกคราวนี้ว่า, ขอให้หลั่งน้ำสิโตทก, ตั้งสมาจาริก, สำหรับการพระราชไมตรีตามประเพณีโบราณพระมหากสัตราธิราชเจ้าแต่ก่อน พระบาท

สมเด็จบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ก็แต่งท้าวพระยามุขมนตรี, แล สมนพราหมนาจารย์ทั้งหลายไปหลั่งน้ำสิโตทก. ฝ่ายมุขมนตรีไช้เจ้าพระจักรีสีองครักส์สมุหนายก, เจ้าพระสุโขทัย, พระยาเทพนรงค์รือไชย, พระพลเทพ, พระสีรีภูริปรีชา, แลขุนหมื่นทั้งหลาย. ฝ่ายพระสงค์ไช้, สมเด็จพระสังคราชคามวาสี, อรัญวาสี, พระครูสะตำ, พระครูเฉวียง, แลพระสงค์ยี่สิบรูป. ฝ่ายพราหมนาจารย์ไช้, พระมเหธราชสุภาวดี, พระราชปโรหิตาจารย์, พระเทพาจารย์, พระโหราธิบดี, แลชีพ่อพราหมนาจารย์สิบคน. ฝ่ายพระยากัมพูชาธิบดี, ก็แต่งเจ้าฟ้าทะละหะ, พระยาธัมเดโช, พระยาจักรรัตน พระสีรีภูริปรีชา, แลท้าวพระยาเสนาบดีสมนพราหมนาจารย์, ในกรุงกัมพูชาประเทศนั้น, มาหลั่งน้ำสิโตทก. จึ่งท้าวพระยาเสนาบดี, แลพราหมนาจารย์ทั้งสองฝ่าย, ก็ประชุมกันคำบนท้ายสะเกส, ก็แต่งการที่จะหลั่งน้ำสิโตทกในที่นั้น. ถึงนะวันพรึหัสเดือนสิบสองขึ้นแปดค่ำ, ประกอบด้วยสุภเริกส์จึ่งฝั่งสีมาจารึกสัจจาธิถานลงในสีลาบาต. แล้วก็หลั่งน้ำสิโตทกเหนือมหาปถพีเปนสักขีทิพญาน, เพื่อจะให้พระราชไมตรีสีมามนทลทั้งสองฝ่ายนั้นคงตรงเท่ากัลปาวสาน. แล้วก็ให้อุปสมบทกัมภิกสุหกรูปในที่นั้น.

ขณะเมื่อพระเจ้าเชียงใหม่เลิกทัพขึ้นไปถึงเมืองเชียงใหม่, ฝ่ายพระเจ้าหงสาวดีแจ้งกิจซึ่งพระโกรธว่า, พระเจ้าเชียงใหม่มิได้ยกลงไปโดยพระราชกำหนด, จึ่งไม่ทันกองทัพพระยาพสิม, ๆ จึ่งเสียทีแก่ข้าสึก

ครั้นสักราช 930 ปีมะโรงสัมริทธิสก, พระเจ้าหงสาวดีดำหรัสให้พระยาอภัยคามนี, กับซักแซกกยอถาง, สมิงโยคราชสามนาย, ไป

กำกับทัพเชียงใหม่, ให้เร่งยกไปตีเอาพระนครศรีอยุธยาให้ได้. พระเจ้าเชียงใหม่แจ้งพระราชกำหนด, ก็จัดช้างม้ารี้พลทัพบกทัพเรือพร้อมด้วยเครื่องศาสตราวุธ. ให้พระยาเชียงแสนถือพลหมื่นห้าพัน, ช้างเครื่องร้อยห้าสิบ, ม้าพันหนึ่งเปนทัพหน้า. ครั้นเดือนสิบสองก็ยกจากเมืองเชียงใหม่มาโดยทางเมืองดิ่, แต่ทัพพระเจ้าเชียงใหม่ยกมาคราวนั้นแสนหนึ่ง, ช้างเครื่องสามร้อย, ม้าสามพัน, เรือรบเรือลำเลียงพันลำ, แล้วเคลื่อนทัพบกเรือลงมาตั้งชุมพลณะเมืองนครสวรรค์ ในวันอังคารเดือนอ้ายขึ้นค่ำหนึ่ง. ฝ่ายพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวซาบข่าวศึกยกมาดังนั้น, ก็ดำหรัสให้ถ่ายข้าวเทครัวเข้าในพระนครแล้ว, ให้ตรวจจัดรี้พลแลเครื่องสัประยุทธไว้สำหรับหน้าที่กำแพงรอบพระนครแล้ว, จึงมีพระราชกำหนดให้นายทหารอาสาทั้งปวง, คุมพลเปนหลายกองยกออกไปส้องคนซึ่งซ่านเซ็นหยู่ป่า แล้วยกเปนกองโจรคอยก้าวสกัดตีโดยทางข้าศึกจะยกมา, หย่าให้ออกลาดหากินได้สดวก.

ฝ่ายพระยาลแวกแจ้งข่าวออกไปว่า, กองทัพเมืองหงสาวดียกมากระทำแก่พระนครศรีอยุธยา, จึงดำหรัสปรึกสาท้าวพระยาเสนามุขมนตรีว่า, กรุงกัมพูชาธิบดี, กับพระนครศรีอยุธยาพึ่งเปนทางพระราชไมตรีกัน, บัดนี้มีปัจจามิตรข้าศึก. ครั้นจะมิไปช่วย, พระราชไมตรีก็ไม่ถาวรวัธนาสืบไป, จำจะให้กองทัพยกไปช่วย. ท้าวพระยาเสนาทั้งปวงก็เห็นพร้อมด้วย. พระยาลแวกก็ให้พระศรีสุพรรมาธิราชผู้เปนพระอนุชา, ถือพลหมื่นหนึ่ง, ช้างเครื่องร้อยหนึ่ง, ม้าสามร้อย, ยกเข้ามาช่วยทางด่านเมืองปราจีนบุรี. กรมการบอกเข้า

มาให้กราบทูล. สมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวดำหรัสให้หลวงราชเสนา, หลวงเสนาภักดิ์, ขุนพิพิธวาที หมื่นพจนาพิจิตร, ออกไปรับพระศรีสุพรรมาธิราชเข้ามาเฝ้า, แล้วตรัสสั่งให้กองทัพเขมรตั้งหยู่ตำบลวัดพะแนงเชิง.

ครั้นนะวันพรหัสเดือนอ้ายแรมสองค่ำ, พระเจ้าเชียงใหม่ยกทัพบกทัพเรือล่วงลงมาตั้งค่ายมั่นตำบลสะเกส, แล้วแต่งให้เจ้าเมืองพเยาคุมทัพม้าพันหนึ่งไปลาดจับคน. ดูกองทัพกรุงจะออกมาตั้งหยู่ตำบลใดบ้าง. เจ้าเมืองพเยายกทัพม้ามาถึงสพานขายข้าว, ก็เที่ยวเผาบ้านเรือน. ฝ่ายสมเด็จพระนเรสวรเปนเจ้า, กับพระอนุชาทราบดังนั้น, ก็สเด็จโดยชลมารคถึงสพานขายข้าวให้ทหานยกขึ้นไป, ได้รบพุ่งกันถึงตะลุมบอน, ยิงแทงถูกเจ้าเมืองพเยากับทหานตกม้าตายยี่สิบคนเจ็บป่วยก็มาก. ม้าทั้งนั้นก็ถอยไป, ได้ม้ายี่สิบม้า, แล้วสเด็จคืนเข้าพระนคร.

ครั้นถึงเดือนห้าปีมะเส็งเอกสก, พระเจ้าหงสาวดีดำหรัสให้พระมหาอุปราชาถือพลห้าหมื่น, ลงมาตั้งทำนานะเมืองกำแพงเพชร แล้วแต่งหนังสือรับสั่งให้สมิงพตเบิดถือไปถึงพระเจ้าเชียงใหม่ว่า, อันพระนครสรีอยุธยานั้น, แม่น้ำเปนคูรอบ, แต่องค์สมเด็จพระราชบิดาเรามีบุญบารมีปราบได้ถึงสิบทิศยังทำการรบ. ครั้งนี้พระมหาธรรมราชากับราชบุตรสององค์, การสงครามกองอาดกล้าหาน. ถึงมาทว่าพลทหานเราจะมากกว่าสักร้อยเท่าก็ดี, อันจะดูหมิ่นหักเอาโดยเร็วเหมือนเมืองทั้งปวงนั้นมิได้, จำจะคิดเปนการปีจึงจะได้. บัดนี้ก็ให้พระมหาอุปราชาถือพลห้าหมื่นยกหนุนลงมา, ทั้งทำนาหยู่นะเมืองกำแพงเพชร, ให้พระเจ้าเชียงใหม่ตั้งมั่นไว้หย่าให้ชาวพระนครออก

หักได้, แล้วให้ทำไร่นาตั้งยุ้งฉางผ่อนเสบียงนะเมืองเชียงใหม่ลงไปไว้จงมาก. ประการหนึ่งให้แต่งออกลาดหย่าให้ทำไร่นาลงได้, พระนครสรีอยุธยาจึ่งจะผอม, ออกพรรสาแล้วทัพหลวงจะเสด็จลงไปพร้อมกันจะหักเอาทีเดียว. พระเจ้าเชียงใหม่ได้แจ้งพระราชกำหนดพระเจ้าหงสาวดีนั้น. ก็ให้ขยายค่ายขุดคูตั้งป้อมพูนเชิงเทินหอรบมั่นคงตามรับสั่ง, แล้วแต่งกองทัพออกเที่ยวลาดเปนหลายกอง. ได้รบกันกับกองตระเวนชาวพระนครตีแตกไปเปนหลายครั้ง, ที่จับได้เปนก็ส่งเข้าไปถวาย, ถามได้เนื้อความแจ้งสิ้นทุกประการ.

สมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัว, จึ่งดำหรัดแก่พระบรมราชโอรสทั้งสองพระองค์ว่า พระเจ้าหงสาวดีคิดการปี, ให้พระมหาอุปราชาผู้เปนพระราชบุตร, ถือพลห้าหมื่นยกมาตั้งท้านาหยู่นะเมืองกำแพงเพชร, พระเจ้าเชียงใหม่ถือพลแสนหนึ่ง, ยกมาตั้งมั่นหยู่ตำบนสะเกส, ปลูกยุ้งฉางถ่ายเสบียงอาหารมาไว้, ออกพรรสาแล้วพระเจ้าหงสาวดีจะยกมาบันจบกัน. ซึ่งเราจะละไว้ให้ทัพประชุมกันเข้าทั้งสามทัพนั้น, กำลังศึกก็จะมากขึ้น, จะหนักมือเหนื่อยแรงทหานนัก, ทั้งไพร่ฟ้าประชากรก็จะมิได้ทำไร่นา, กำลังพระนครก็จะถอยลง. เราจะยกไปตีทัพพระเจ้าเชียงใหม่เสียก่อนหย่าให้ตั้งหยู่ได้, ประการหนึ่งก็จะได้ชมมือทหานทั้งปวงด้วย. สมเด็จพระนเรสวรเปนเจ้า, กับสมเด็จพระอนุชาธิราชกราบถวายบังคมฉลองพระราชโองการว่า, อันทัพพระเจ้าเชียงใหม่ซึ่งมาตั้งหยู่ตำบนสะเกสนั้น, ชีวิตข้าพระเจ้าทั้งสองหยู่ใต้เบื้องบาท, หย่าซึ่งวิตกเลย, จะตีเสียให้แตกไปจงได้. สมเด็จพระราชบิดาได้ซิงฟังพระราชโอรสทั้งสองทูน

ดั่งนั้น, ก็เย้มพระโอฐ, จึ่งสั่งให้ตรวจพลแปดหมื่น, ช้างเครื่องห้าร้อย, ม้าพันหนึ่ง, เรือรบห้าร้อยยกทัพบกทัพเรือสั้พ.

ครั้นณวันอาทิจเดือนห้าขึ้นเจ็ดค่ำ, เพลารุ่งแล้วสี่นาฬิกากับบาทหนึ่ง, สมเด็จพระนเรสวรเปนเจ้า, กับพระอนุชาธิราชก็ยกไปตั้งทัพชัยตำบลตุมพลี. ถึงณวันเสาร์เดือนห้าขึ้นสิบค่ำ, สมเด็จพระนเรสวรเปนเจ้า, กับสมเด็จพระอนุชาธิราชก็ตรัสให้เทียบเรือรบเรือไล่ทั้งปวง, แล้วเสด็จด้วยพระชลวิมานขึ้นไปถึงป่าโมกน้อย, เพื่อจะดูกำลังข้าศึก. ฝ่ายพระเจ้าเชียงใหม่แจ้งว่า, กองตระเวนได้รบพุ่งกับกองทัพกรุงเปนหลายครั้งแตกขึ้นมา, จึ่งแต่งให้สเรนันทสุคุมทหารห้าพัน, ช้างเครื่องสามสิบ, ม้าห้าร้อยยกเข้ามาป่าโมกน้อย. แล้วให้พระยาเชียงแสนเปนนายกองทัพหน้าคุมพลทหารหมื่นหนึ่ง, ช้างเครื่องร้อยหนึ่ง, ม้าห้าร้อยยกตามลงมาอีกทัพหนึ่ง. สมเด็จพระนเรสวรเปนเจ้า, กับสมเด็จพระอนุชาธิราชแจ้งว่าข้าศึกยกเข้ามา, ก็ให้เทียบเรือรบเรือไล่ทั้งปวงเข้าฝั่ง, ให้พลทหารอาสาขึ้นบกยกเข้าไปตั้งต่อข้าศึก, แล้วก็เสด็จขึ้นจากพระชลวิมานทั้งสองพระองค์. ซึ่งสุพรรนรัตนป่าทุกา. จึ่งตรัสให้พลทหารทั้งปวงขึ้นยั่วข้าศึก, สมเด็จพระนเรสวรเปนเจ้าซึ่งพระแสงปืนนกสับ, ยิงถูกนายม้าผู้ดีหุ้มเสื้อสักหลาดแดงขัดดาบบั้งทองตกม้าตาย. ฝ่ายข้าศึกอันยกมานั้นก็พ่ายไป, ทหารอาสาก็ไล่ฟันแทงขึ้นไปปะทะทัพพระยาเชียงแสน ๆ เห็นดั่งนั้น, ก็ให้แยกพลออกรับตีประดาลงไป ทหารกรุงเห็นเหลือกำลังก็ถอยรอรับลงมา สมเด็จพระนเรสวรเปนเจ้า, กับพระอนุชาธิราช, เห็นข้าศึกยกใหญ่ออกมาดั่งนี้, ทหารเสียทีจะลงเรือมิทัน,

จึงสเด็ดด้วยเรือพระที่นั่งขึ้นไปเหนือคลองบ่าโมกน้อย, แลขนานเรือพระที่นั่งทั้งสองลำ, สเด็ดหยุดกับพลเรือรบแลทหานอันหยู่ริมน้ำนั้น, ข้าสึกกว่างช้างม้ารีพลมาถึงริมแม่น้ำนั้น, แลได้รบพุ่งกันเปนสามาถ สมเด็ดพระนเรสวรเปนเจ้า, กับสมเด็ดพระอนุชาธิราชซึ่งพระแสงปืนนกสับ, ยิงต้องข้าสึกตายเปนอันมาก. ข้าสึกพุ่งสาตราวุธตกถึงเรือพระที่นั่ง. จึงพระบาทสมเด็ดพระอนุชา, ก็ให้สอดเรือพระที่นั่งสเด็ดเข้าไปข้างฝั่ง, กันเรือพระที่นั่งสมเด็ดพระเชตถาธิราชแล้วดำหรัดสั่งให้ยิงปืนใหญ่ในเรือรบเรือไล่ทั้งปวงขึ้นไป, ต้องช้างม้าข้าสึก, แลรี้พลตายมาก ข้าสึกทั้งปวงก็พ่ายไป.

สมเด็ดพระนเรสวรเปนเจ้า, จึงตรัดแก่สมเด็ดพระอนุชาธิราชแลท้าวพระยานายทัพนายกองทั้งปวงว่า, พระเจ้าเชียงใหม่ยกทัพแสนหนึ่งลงมาตั้งหยู่นะสะเกสถึงสเดือนห้าเดือนแล้ว, พึ่งได้เห็นฝีมือกำลังทหานวันนี้, ดร้ายจะเปนบาสงคราม, ในสองวันสามวันนี้จะยกมาอีก. ถ้ายกลงมาเราจะตีให้ถึงค่ายสะเกสทีเดียว, ตรัดเท่าตั้งนั้น, ก็มิได้สเด็ดกลับลงมาลุมพลีตั้งหยู่นะบ่าโมก. ฝ่ายพระเจ้าเชียงใหม่แจ้งว่า, สเรนันทสุ, พระยาเชียงแสนแตกขึ้นไป, ก็ซึ่งพระโกรธสั่งให้ประหารชีวิตเสีย. พระยาพเยาน้องพระเจ้าเชียงใหม่, กับท้าวพระยาแสนขุน, แสนหมื่น, ทูนขอโทสให้แก่ตัว. พระเจ้าเชียงใหม่ก็ให้ยกโทส, แต่ทว่าให้ไปตระเวนประจานรอบทัพ. แล้วตรัดปรึกสาแก่นายทัพนายกองแสนท้าวพระยาลาวทั้งปวงว่า, พระยาเชียงแสน, สเรนันทสุแตกข้าสึกขึ้นมา, พระนเรสวรพี่น้องจะมีไชกำเริบจะยกขึ้นมาตีถึงค่ายเรา, เราคิดจะยกลงไปหักเสียก่อน

ท้าวพระยานายทัพนายกองทั้งปวงก็เห็นด้วย. พระเจ้าเชียงใหม่ก็ให้โหรหาฤกษ์, ได้ฤกษ์นะวันพฤหัสเดือนห้าแรมสองค่ำ, เพลาตีสิบเอ็ดทุ่มห้าบาท, จึ่งบันชาให้ตรวจเตรียมกองทัพ, ให้พระยาเชียงแสน, สเรนันทสู้ถือพลหมื่นห้าพันเปนทัพหน้าแก้ตัว. ทัพพระเจ้าเชียงใหม่พลหมื่นหนึ่ง, ช้างเครื่องสามร้อย, ม้าพันหนึ่ง.

ครั้นถึงวันพฤหัสเดือนห้าแรมสองค่ำเพลาตีสิบทุ่มห้าบาทก็ยกลงมา. ขนะเมื่อพระเจ้าเชียงใหม่คิดเตรียมทัพจะลงมาดั่งนั้น. ฝ่ายสมเด็จพระนเรสวรเปนเจ้า, ตรัสแก่ท้าวพระยามุขมนตรีว่า, เราตีทัพเชียงใหม่แตกขึ้นไป, เห็นประหนึ่งว่าจะยกเพิ่มเติมกันมาอีก. ถึงสองวันสามวันแล้วก็มิได้ยกลงมา. นะวันพฤหัสเดือนห้าแรมสองค่ำ, เราจะยกขึ้นไปให้ทหานยั่วดูสักเพลาหนึ่ง. ท้าวพระยานายทัพนายกองทั้งปวง, ก็เห็นพร้อมกันโดยพระราชบริหาร. จึ่งสั่งให้พระราชมานูถือพลหมื่นหนึ่ง, ขี่ช้างต้นพลายพัทธกรร, ช้างนายทัพนายกองขี่สิบช้าง, มีทั้งสามชายสำหรับทุกตัวช้างเปนทัพหน้าชั้นหนึ่ง, ให้พระยาสุโขทัยขี่ช้างต้นพลายสังหารคชสีห์. ช้างนายทัพนายกองขี่สิบช้าง, มีทั้งสามชายสำหรับทุกตัวช้างเปนทัพหน้าชั้นสอง. ให้ยกในเดือนห้าแรมสองค่ำเพลาบ่าย, ให้ตั้งหยุดต้นทาง. ครั้นเวลาตีสิบเอ็ดพระนเรสวรเปนเจ้า, กับสมเด็จพระอนุชาธิราชซึ่งเครื่องสิริราชปิลันทนาลังการยุธ. สมเด็จพระนเรสวรเปนเจ้าซึ่งช้างต้นพลายมงคลทวีปเปนพระคชาธาร, สมเด็จพระอนุชาธิราชซึ่งช้างต้นเจ้าพระยาปราบไตรจักรเปนพระคชาธาร. พร้อมช้างดั้งกันแซกแซงล้อมวงพังคาร้อยหนึ่ง, กับพลทหานสามหมื่นก็สเด็จพยุหะบาตราทัพโดยสถลมารควิถี. พอแสงทินกรเรือ

เรื่องพโยม, ทัพหน้าพระเจ้าเชียงใหม่กับทัพพระราชมานูปะทะรบกัน ตำบนบางแก้ว. ทัพหลวงสเด็ดถึงตำบลบ้านแห, ได้ยินเสียงปืนรบ, ก็มิได้ยกหนุนพระราชมานูขึ้นไป, เข้าซุ่มทัพหยู่ในป่าจิก, ป่ากะทุ่ม ฟากทางตะวันตก. จึ่งใช้ให้หมื่นทิพรักสากับม้าเร็วสิบม้าขึ้นไปสั่งพระราชมานูให้ลาดล่าลงมาถึงทัพหลวง. พระราชมานูก็บอกลงมาให้กราบทูนว่า, สึกได้รบติดพันกันหยู่แล้ว, ถ้าถอยก็จะแตก. พระราชมานูก็มิได้ถอย. สมเด็ดพระนเรสวรเปนเจ้า, ก็ให้หมื่นทิพรักสาขึ้นไปสั่งอีก. พระราชมานูก็มิได้ถอย. หมื่นทิพรักสากลับลงมากราบทูนก็ซงพระโกรธ ตรัดสั่งว่า, ให้กลับขึ้นไปอีกครั้งหนึ่ง, ถ้ามันยังขัดมิถอยให้เอาสีสะลงมาเถิด, หมื่นทิพรักสาก็กลับขึ้นไปแจ้งตามรับสั่ง. พระราชมานูแจ้งรับสั่งก็ตกใจ. ให้โบกทงฝ่ายซ้ายเปนสำคัน. พระยาสุโขทัยแลทหานทั้งปวงเห็นดั่งนั้น, ก็ขยายลาดถอยลงมา. ฝ่ายทหานเชียงใหม่สำคันว่าแตกก็โห่ร้องไล่รุกโจมตีลงมา. ทหานม้าก็วางม้าทหานช้างขับช้าง. พระเจ้าเชียงใหม่ดีพระทัยก็เร่งพลขับช้างที่นั่งตาม, ปนกองหน้าหลังมามิเปนขบวน. สมเด็ดพระนเรสวรเปนเจ้าเห็นข้าสึกเสียขบวน, จึ่งให้ลั่นค้องโบกทงเปนสำคัน. สมเด็ดพระนเรสวรเปนเจ้า, กับสมเด็ดพระอนุชาธิราชก็ขับพระคชาธาร, แลรี้พลช้างม้าโยธาทหาน, เข้ายอกลางทัพข้าสึกจนถึงอาวุธสั้น. ฝ่ายพระราชมานู, พระยาสุโขทัยเห็นดั่งนั้น, ก็ต้อนพลเข้าตีขนาบขึ้นมา. ทัพพระเจ้าเชียงใหม่ก็แตกพ่ายไป. สมเด็ดพระนเรสวรเปนเจ้า, กับสมเด็ดพระอนุชาธิราชก็สเด็ดตาม, ตีทัพพระเจ้าเชียงใหม่, แตกฉานยับเยินไปไม่คุมกันได้. พลทหานชาวกรุงก็ไล่ฟันแทงพลข้าสึก, ทั้งนายแลไพร่ตายริมทางแลกลางทุ่งนั้นมากนัก

แลท้าวพระยาฝ่ายข้าศึกคอขาดในยุทธภูมินั้น, คือพระยาพเยาน้องพระเจ้าเชียงใหม่, พระยาลอ, พระยากาว, พระยานครด้านช้าง, พระยาเชียงราย, มางยามงิป, สมิงโยคราช, เจพะยะอางคบุน, สเรนันทสุเมืองเตริน. แสนเชียงใหม่ตายในที่นั้นประมาณพันเสศ. ได้ช้างใหญ่ยี่สิบช้าง, ม้าร้อยเสศ. สมเด็จพระนเรสวรเปนเจ้า, กับสมเด็จพระอนุชาธิราชเจ้า, ก็สเด็จตามตีทัพพระเจ้าเชียงใหม่ไปถึงปากน้ำชะไว.

ฝ่ายสมเด็จพระราชบิดา, ดำหรัดให้เตรียมรี้พลแลเรือพระที่นั่งด้งกัน, เรือรบเรือไล่พร้อมเส็ด. แล้วพระราชทานเรือพระที่นั่งรองแลเรือทั้งปวง, ให้พระสรีสุพรรมาธิราช, น้องพระยาลแวกโดยสเด็จด้วย, ครั้นนะวันเสาร์เดือนห้าแรมสี่ค่ำ, เพลารุ่งแล้วห้าบาทได้สุภเริกส์สมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ก็ยกพยุหะยาตราทัพสเด็จโดยชลมารคด้วยพระชลวิมานขึ้นไป ส่วนพระเจ้าเชียงใหม่ก็ยกรุดรีบขึ้นไปเข้าในค่ายหลวงในวันนั้น. เพลาจวนค่ำสมเด็จพระนเรสวรเปนเจ้า, กับสมเด็จพระอนุชาธิราช ตั้งทัพหลวงหยู่นะปากน้ำชะไว. จึ่งมีพระราชกำหนดแก่ท้าวพระยาหัวเมืองทั้งหลายว่า, เพลาย่ำรุ่งจะยกพลทหานเข้าหักค่ายพระเจ้าเชียงใหม่. ฝ่ายพระเจ้าเชียงใหม่แตกขึ้นไปถึงค่าย, เสียพระทัยมิได้คิดที่จะรับ. ครั้นแจ้งว่ากองทัพพระนเรสวรยกตามขึ้นมาถึงปากน้ำชะไว, เกรงจะรับมิหยู่, หนีก็มิพ้น. ครั้นเพลาค่ำก็ขึ้นช้างเร็วเลิกทัพหนีรีบไป.

ครั้นรุ่งขึ้นนะวันเสาร์เดือนห้าแรมห้าค่ำเพลาเช้าโมงเสศ, สมเด็จพระนเรสวรเปนเจ้า, กับสมเด็จพระอนุชาธิราช, สเด็จยกพยุหะโยธาทัพไกล้ถึงสะเกส, ก็แจ้งว่าพระเจ้าเชียงใหม่เลิกทัพหนีไปถึงตำบนปากน้ำบางพุดซา, มิได้ทันพระเจ้าเชียงใหม่. ทหานกองหน้าจับได้พระยาเชียง

แสน, ลูกพระยาเชียงแสน, แลแสนหลวงล่ามแชกมางจอจอยลูกแม่นมพระเจ้าเชียงใหม่, แลได้ช้างพังพลายใหญ่หกสอกมีนวร้อยยี่สิบช้าง, ได้ม้าห้าร้อยเสส. แต่ช้างใหญ่หกสอกคืบมีเสส, พลายจนาดสักดิหนึ่ง, พลายปองหลูรายภักดิหนึ่ง, พลายลุเกียนกะยอหนึ่ง, พลายพิไชยโลกาหนึ่ง, พลายมะรุกตองอูหนึ่ง, พลายมณีจักรพัดหนึ่ง, พลายสิงคาหนึ่ง, พลายมงคลชาตรีหนึ่ง, พลายแชแมหนึ่ง, พลายแก้วไกรลาสหนึ่ง, พลายอุโบสถหนึ่ง, ช้างพระที่นั่งพระเจ้าเชียงใหม่พลายมหาเมฆหนึ่ง, พลายหัตถีราชาหนึ่ง, พลายเกิดสวัสดิหนึ่ง, พลายภาพยาวหนึ่ง, พลายยาตราหนึ่ง, พลายแปรหนึ่ง, พลายสีบุญเรืองหนึ่ง, พลายรำชายหนึ่ง, พลายมหากุนทลหนึ่ง, แต่ได้ช้างสูงใหญ่ยี่สิบช้าง, แลพม่ามอญลาวเชียงใหม่, แลชาวไทยใหญ่, ชายหญิงหมื่นเสส. ได้เรือรบเรือสะเบียงสี่ร้อยเสส. แลได้เครื่องสรรพยุธ, แลเครื่องช้างเครื่องม้า, ปืนใหญ่จ่ารงค์มนทกนกสับมาก แลได้เครื่องราชูปโภคพระเจ้าเชียงใหม่. แตรเงินแตรทอง, กะโจมหุ้มทองสำรับหนึ่ง. สมเด็จพระนเรสวรเปนเจ้า, กับสมเด็จพระอนุชาธิราชแต่งทหารกำหนดให้ตามพระเจ้าเชียงใหม่, ให้ถึงเมืองนครสวรรค์. แลทัพหลวงตั้งหยู่บางพุดซา, ประทับแรมหยู่ทั้งทัพบกทัพเรือเวนหนึ่ง.

ครั้นนะวันอาทิจเดือนห้าแรมห้าค่ำ, ฝ่ายสมเด็จพระราชบิดาสเด็จถึงบางพุดซา, พระราชโอรสทั้งสองพระองค์มาเฝ้า, กราบถวายบังคมทูลเรื่องยุบลซึ่งได้รณรงค์ข้าสึกมีไชยชำนะ, ถวายเสร็จสิ้นทุกประการ. สมเด็จพระราชบิดาได้ซงฟัง, ก็ซงพระโสมนัสยินดี. สเด็จประทับหยู่สองเวน.

ครั้นรุ่งขึ้นนะวันอังคารเดือนห้าแรมเจ็ดค่ำ, เพลาบ่ายสามโมง, สมเด็จพระราชบิดา, ก็เลิกทัพคืนเข้าพระนครโดยชลมารค. ครั้นนะวันสุกรเดือนห้าแรมสิบค่ำ, กองทัพซึ่งไปตามพระเจ้าเชียงใหม่กลับมาถึง. สมเด็จพระนเรสวรเปนเจ้า, กับพระอนุชาธิราชก็เลิกทัพ, สเด็จด้วยพระชลวิมานพร้อมด้วยคงกันน้ำตาม. ครั้นถึงตำบนโพธิ์สามต้น, ทอดพระเนตรเห็นเรือพระสรีสุพรรมาธิราช, กับเรือนายทัพนายกองเขมนทั้งปวง, จอดหยู่นะฝั่งฟากตะวันตก, แต่พระสรีสุพรรมาธิราชนั้น, มิได้หมอบนั่งดูสเด็จหยู่, ก็ซงพระพิโรธ, ให้รอเรือพระที่นั่งไว้. แล้วดำหรัสให้หลวงพิไชยบุรินทราตัดเอาสีสะลาวชะเลยซึ่งจับได้นั้น, ไปเสียบไว้ตรงเรือพระสรีสุพรรมาธิราช หลวงพิไชยบุรินทราก็ไปทำโดยรับสั่ง. สมเด็จพระนเรสวรเปนเจ้า, กับสมเด็จพระอนุชาธิราชก็สเด็จเข้าพระนคร. ฝ่ายพระสรีสุพรรมาธิราชเห็นดั่งนั้น, ก็น้อยพระทัย, คิดอาฆาตมิได้ว่าประการใด, ก็ล่องเรือมาที่หยู่ ครั้นรุ่งขึ้นสมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัว, สเด็จออกพร้อมด้วยท้าวพระยาเสนาพฤทธามาตย์ทั้งปวง. จึ่งดำหรัสว่า, ซึ่งพระยาลแวกให้พระสรีสุพรรมาธิราชผู้เปนพระอนุชา, เข้ามาช่วยงานพระราชสงครามจนเส็ดนั้นชอบใจ. ให้พระราชทานพานทองคำ, กับสนองพระองค์หย่างเทศหย่างน้อย. แต่นายทัพนายกองเขมนทั้งปวงนั้น, ก็พระราชทานเสื้อผ้าโดยสมควร. พระสรีสุพรรมาธิราชกับพระยาเขมนทั้งปวงกราบถวายบังคมลา, ก็เลิกทัพกลับไปยังพระนคร.

ฝ่ายพระเจ้าเชียงใหม่แตกขึ้นไปถึงเมืองกำแพงเพชร, ไปเฝ้าพระมหาอุปราชา, แจ้งการซึ่งได้รบกับกองทัพพระนเรสวร, จนแตกขึ้นมานั้นเส็ดสิ้นทุกประการ พระมหาอุปราชาก็เสียพระทัย, จึ่งแต่งทหารมอน

ออกก้าวสกัดต้นทาง, ซึ่งพลชาวเชียงไหม่แตกกะจัดกะจายขึ้นมานั้น, ประมวนกันเข้าได้ แล้วก็ให้พระเจ้าเชียงไหม่ตั้งหยู่นะเมืองกำแพงเพชร, นั้นด้วย, แล้วบอกหนังสือส่งตัวพระยาอภัยคามนี้, ซักแซกกยอถาง, ซึ่งกำกับทัพพระเจ้าเชียงไหม่, ให้พลกำกองรีบไปนะเมืองหงสาวดี. พระมหาอุปราชาก็เกณฑ์กันให้รีบทำไร่นา, ให้พระเจ้าเชียงไหม่ทำเรือกะจังเหลาคา.

ฝ่ายพระสีสุพรรมาธิราชนั้นคิดแค้นหยู่มิได้ขาด. ครั้นไปถึงเมืองละแวกขึ้นเฝ้ากราบทูนว่า, ซึ่งรับสั่งให้ข้าพระบาทยกเข้าไปช่วยการสง-ครามพระนครสีอยุธยาครั้งนี้, ได้ความอัปยสนักด้วยพระนเรสวรดูหมิ่นหยาบช้า, ให้ตัดเอาสีสะชเลยมาเสียบไว้ริมเรือตรงหน้าข้าพระบาท, ความแค้น, ความอายปิ้มจะไม่เห็นฟ้าดิน พระยาละแวกแจ้งดั่งนั้น, ก็ซงพระโกรธตรัสว่า, เราก็เปนกสัตร, เขาก็เปนกสัตรมาดูหมิ่นกันดั่งนี้, เห็นกรุงกัมพูชาธิบดี, กับกรุงสีอยุธยาจะเปนทางพระราชไมตรีกันสืบไปไม่ได้.

ฝ่ายพระเจ้าหงสาวดีแจ้งว่า, พระเจ้าเชียงไหม่แตกขึ้นมาเสียไพร่พลมาก, ก็ซงพระโกรธ, คิดจะเอาโทสก็เกรงจะเสียเมืองลาว. จึ่งตอบลงมาว่า, ครั้งก่อนกำหนดให้พระเจ้าเชียงไหม่ยกไปบันจบกับทัพพระยาพสิม, ก็ไม่ไปทัน, จนเสียทัพพระยาพสิมครั้งหนึ่งแล้ว ครั้งนี้ยกพลลงไปถึงแสนหนึ่ง, ก็แตกแก่ข้าสึกขึ้นมา, ทำการมิได้มั่นคงดุจทารกโคบาลให้เสียรี้พลมากมาย, ข้าสึกได้ใจดังนี้. เมื่อพระเจ้าเชียงไหม่มีความละอาย, ไม่ไว้เกียรติยสในแผ่นดินแล้ว, ก็แล้วไปเถิด, ออกพรรสาแล้วทัพหลวงจะยกไปกระทำ, หย่าให้พระเจ้าเชียงไหม่ตั้ง

หยุ่นะเมืองกำแพงเพชรเลย ให้เปนกองทัพลำเลียงขึ้นไปจัดแจงสเบียงอาหารนะเมืองเชียงใหม่, ผ่อนลงมาไว้, ให้พอพลสามแสนหย่าให้ขัดสนได้. ถ้าขัดสนด้วยสเบียงอาหารมิพอพลสามแสนจะมีโทส. ครั้นแต่งหนังสือเสร็จแล้ว, ก็สั่งให้พลถือกองถือหนังสือกลับลงมานะเมืองกำแพงเพชร. ฝ่ายพระเจ้าเชียงใหม่ได้แจ้งในรับสั่งนั้น, ก็กลัวพระอาญา, ลาพระมหาอุปราชากลับขึ้นไปนะเมืองเชียงใหม่, เร่งรัดทำการลำเลียงตามรับสั่ง.

ครั้นถึงเดือนสิบสองปีมะเส็งเอกสก, พระเจ้าหงสาวดี, ยกช้างม้ารี้พลมาโดยทางเมืองเชียงทองแลชุมพลทัพบกทัพเรือทั้งปวงนะเมืองกำแพงเพชร, ฝ่ายพระเจ้าเชียงใหม่, ก็ยกทัพลำเลียงมาถึงทัพพระเจ้าหงสาวดี. พลสองแสน, ช้างเครื่องพันหนึ่ง, ม้าเจ็ดพัน, แลเรือกะจังเหลาคาพันลำ. ฝ่ายทัพพระมหาอุปราชา, ช้างเครื่องสี่ร้อย, ม้าสามร้อย, พลห้าหมื่น. กองทัพพระเจ้าเชียงใหม่เปนทัพลำเลียงเรือรบ, เรือลำเลียงห้าร้อย, พลสองหมื่น. พระเจ้าหงสาวดียกช้างม้ารี้พลลงมาถึงเมืองนครสวรรค, ให้ทัพพระมหาอุปราชา, แลพระยาตองอูยกมาทางฟากตะวันออก. ให้พระเจ้าเชียงใหม่คุมทัพเรือ, ทัพพระเจ้าหงสาวดียกมาฟากตะวันตก.

ถึงนะวันพรหัสเดือนยี่ขึ้นสองค่ำ, พระเจ้าหงสาวดีก็ยกทัพใหญ่เข้ามาตั้งมั่นตำบลขนอนปากคู, แลให้มังมอดลูกพระเจ้าหงสาวดีแลพระยาพระรามมาตั้งตำบลมะขามหย่องทัพหนึ่ง, ให้ตั้งค่ายขุดคูเอามูลดินพูนค่ายขึ้นเปนกำแพงดิน. ให้พระยานครมาตั้งตำบลปากน้ำพุทธเลาทัพหนึ่ง, พลหมื่นห้าพัน. ให้นันทสูมาตั้งตำบลขนอนบางล้างฟาก

ตระวันออกทัพหนึ่งพลห้าพัน, เรือกะจังเหลาคาสี่ร้อยลำ. ฝ่ายพระมหาอุปราชา, แลพระยาตองอูก็ยกมาโดยทางสุพรรณบุรีแลสระบุรี, แล้วเข้ามาตั้งทัพมั่นนะตำบนชายเคือง. พระบาทสมเด็จบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวตรัดให้ตกแต่งการป้องกันพระนครนั้นมั่นคง, แล้วก็ให้ประชุมท้าวพระยาพรืทธามาจ, เสนามนตรีข้าทหานทั้งหลาย, จึ่งมีพระราชบริหารตรัดปรึกสาการสึกว่า พระเจ้าหงสาวดียกทัพมาคราวนี้ไหย่หลวง, เห็นจะได้รบพุ่งกันเปนสามาถ, ยิ่งกว่าสึกพระเจ้าเชียงไหม่ยกมาคราวก่อนนั้น. แลเราหย่าเพ่อยกกองทัพไหย่ออกรบก่อน, ให้ท้าวพระยาพระหัวเมืองทั้งหลายตรวจจัดพลทหานอาสา, กับทัพบกทัพเรือทั้งปวงให้สัพไว้. แลจะแต่งพลทหานอาสาแต่เปนกองไป, ให้ราสดรทั้งปวงเกี่ยวข้าวซึ่งเหลือหยู่ในท้องนาแขวงจังหวัดรอบพระนครนั้น, ให้ได้จงสิ้นเชิงก่อน, หย่าให้ข้าสึกได้เปนกำลัง, แล้วจึ่งจะยกทัพไหย่ออกตีทีเดียว, มุขมนตรีเห็นด้วย. สมเด็ดพระนเรสวรเปนเจ้า, กับสมเด็ดพระอนุชาธิราช, ตรัดให้แต่งขุนหมื่นทหานอาสาทั้งหลาย, ถือพลอาสาออกไปเปนหลายกอง, แล้วป่าวร้องให้ราสดรทั้งปวงออกไปเกี่ยวข้าวทุกตำบน, แลพลทหานซึ่งออกไปกำกับให้เกี่ยวข้าวนั้น, ได้รบพุ่งด้วยข้าสึก, ข้าสึกแตกพ่ายไป, ได้สีสะเข้ามาถวายทุกวันมิได้ขาด. พระบาทสมเด็ดบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ให้พระราชทานรางวันแก่นายทัพนายกอง, แลทหานทั้งปวงโดยบำเหน็ดอันได้รบพุ่งมากแลน้อยตามสมควน.

ในขนะนั้นสมเด็ดบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ตรัดให้เจ้าพระยากำแพงเพชรบังคับราชการในที่พระกลาโหม, จึ่งตรัดให้เจ้าพระยากำแพงเพชร, ถือพลทหานล้อมวังออกไปกันให้ราสดรทั้งหลายเกี่ยว

ข้าวนะทุ่งชายเคือง, ที่ทัพพระมหาอุปราชาตั้งหยู่นั้น. พระมหาอุปราชาแต่งพลมาประมานพันหนึ่งยกออกมารบ. ทัพเจ้าพระยากำแพงเพชรก็แตก. สมเด็จพระนเรสวรเปนเจ้า, กับสมเด็จพระอนุชาธิราช, ซึ่งพระโกรธแก่เจ้าพระยากำแพงเพชรตรัดให้ลงพระราชอาญาโดยโทสตามพระอัยการศึก. สมเด็จพระราชบิดาซึ่งพระกรุนาตรัดว่า. เจ้าพระยากำแพงเพชรเปนแต่พลเรือน, มิได้เปนทแกล้วทหานขอโทสเจ้าพระยากำแพงเพชรไว้ครั้งหนึ่งก่อน. สมเด็จพระนเรสวรเปนเจ้ากับสมเด็จพระอนุชาธิราช, ก็มิได้ลงโทสเจ้าพระยากำแพงเพชร. แล้วตรัดปรึกสาด้วยท้าวพระยาเสนาอำมาจโยธาทหาน ทั้งหลายว่า ซึ่งเจ้าพระยากำแพงเพชรพ่ายเข้ามาให้ข้าสึกได้ใจดังนี้. เราจะนิ่งไว้ช้ามิชอบ,ชอบเราจะยกพยุหะยาตราทัพหลวงออกตีทัพมหาอุปราชา, หย่าให้ตั้งช้าหยู่นะชายเคืองนั้นได้, ราสดรทั้งปวงจึ่งจะได้เกี่ยวข้าวในท้องทุ่งสดวก แล้วตรัดให้ตรวดช้างม้ารี้พลทหานอาสา, ให้เอาเครื่องสรรพยุธ, ปืนไหย่แลปืนจ่ารงค์มนทกนกสับลงบันจุเรือรบเรือไล่, สองร้อยลำนั้นสัพ. จึ่งแต่งทหานให้ลอบออกไปทางบกทางเรือที่ชอบกล, ซุ่มพลทหานปืนไหย่น้อยไว้, จึ่งจะยั่วให้ข้าสึกออกไล่, เห็นได้ทีแล้วจึ่งจะออกทลวงตี, ทั้งปืนไหย่น้อยยิงระดมสาดเอาข้าสึกให้แตกฉานหย่าให้คุมกันติด ฝ่ายกองทหานอาสาก็ไปซุ่มหยู่ตามรับสั่ง. จึ่งสมเด็จพระนเรสวรเปนเจ้ากับสมเด็จพระอนุชาธิราช,ก็สเด็จด้วยพระชลวิมานลำเดียวกันไปโดยทางชลมารค แลท้าวพระยาพระหัวเมือง ขุนหมื่นทหานทั้งปวงก็ไปโดยขบวน หน้าหลัง ครั้นถึงตำบนชายเคืองใกล้ทัพมหาอุปราชาตั้งหยู่นั้น, จึ่งตรัดให้ทหานอาสาขึ้นไปยั่วทัพข้าสึกหน้าค่าย, แต่ข้าสึกก็ยกออกมาได้รบพุ่งกันเปน

สามาถ. ฝ่ายกองทหานอาสาซึ่งซุ่มหยู่นั้น, ก็ยกพลออกทลวงตียิงปืนใหญ่น้อยสาดลงไปต้องข้าศึกล้มตายเปนอันมาก, ข้าศึกมิได้ระส่ำระสายยกหนุนวกลงมาทางริมน้ำ. ฝ่ายทัพกรุงก็วางปืนใหญ่แลปืนจ่ารงค์มนทกนกสับขึ้นไปแต่เรือรบ, ต้องพม่ามอญแลช้างม้าตายเปนอันมาก, แลพลข้าศึกนั้นยังต่อรบหยู่. ขณะนั้นสมเด็จพระนเรศวรเปนเจ้า, กับสมเด็จพระอนุชาธิราชเสด็จออกยืนหน้าพระที่นั่งทั้งสองพระองค์, ซึ่งปืนนกสับยิงต้องข้าศึกช้างม้าแลพลตายมาก. ทหานชาวกรุงยิงปืนระดมไป. ฝ่ายข้าศึกก็ลงมาสกัดข้างหลังเรือพระที่นั่ง, แลยิงปืนไฟตอบมาเปนสามาถ แลเรือรบทั้งหลายทั้งปวงทานมิได้ก็พ่ายมาสิ้น, ยังแต่เรือพระที่นั่งแลเรือรบห้าลำหยู่ยิงตอบกันไปมา. ฝ่ายข้าศึกยิงปืนใหญ่มาต้องฉลองพระองค์สมเด็จเอกาทศรถอิศวรบรมบพิธอันซึ่งนั้น, แต่ปลายพระหัถขาดขึ้นไปถึงพระพาหุ. อนึ่งข้าศึกยิงปืนไฟมาต้องคนในเรือกันนั้น, เจ็บป่วยลำบากมาก. แต่กะสุนปืนนกสับ, ข้าศึกยิงมาตกหยู่หน้าเรือพระที่นั่งนั้น ประมานสามสิบกะสุน. พอเพลาค่ำเสด็จคืนเข้าพระนคร.

ครั้นนะวันอาทิจเดือนหกแรมสิบเอ็ดค่ำเพลาสิบเอ็ดทุ่ม, สมเด็จพระนเรศวรเปนเจ้า, กับสมเด็จพระอนุชาธิราชเสด็จยกพยุหะยาตราทัพออกจากพระนครข้ามไป. สมเด็จพระเชตถาธิราชซึ่งช้างต้นเจ้าพระยาปราบไตรจักรสูงหกศอกสิบเอ็ดนิ้วติดน้ำมันหน้าหลัง. สมเด็จพระอนุชาธิราชเจ้าเสด็จซึ่งพระคชาธารจักรมหิมาสูงหกศอกคืบติดน้ำมันหน้าหลัง. เจ้าพระยามหาเสนาขี่ช้างปราบไตรภพสูงห้าศอกคืบ เจ้าพระยาจักรขี่ช้างแก้วสังหารสูงหกศอกสี่นิ้ว. เอาขุนหมื่นกองช้างขึ้นข้างพักกั้นกลางหว่างตะสี่ช้าง. ให้มอญเข้าไปร้องหน้าค่ายพระเจ้าหงสาวดีว่า, มีหนังสือบอก

พระมหาอุปราชา, ให้ขึ้นมากราบทูนให้เร่งเบิดประตูรับ. เจ้าหน้าที่นายประตูร้องว่าจะกราบทูนก่อน, จะเบิดยังมิได้. สักครู่หนึ่งในค่ายหงสาวดีวางปืนจ่ารงค์มนทกนกลับระดมมา. สมเด็ดพระนเรสวรเปนเจ้ากับพระอนุชาธิราชเห็นว่าข้าสึกรู้ตัวแล้ว, ก็สเด็ดลงเรือพระที่นั่งคืนเข้าพระนคร.

ครั้นนะวันพุธเดือนเจ็ดขึ้นค่ำหนึ่ง, สเด็ดพระราชดำเนินออกไปตั้งทัพชัยนะวัดช่องลม. ครั้นนะวันพุธเดือนเจ็ดขึ้นแปดค่ำ, เอาปืนพระกาลมฤตยูราชลงสำเภาขึ้นไป, ยิงค่ายพระเจ้าหงสาวดีนะขนอนปากคู. พระเจ้าหงสาวดีเห็นชาวพระนครเอาปืนลงสำเภามายิงได้ถึงค่าย, ก็เลิกทัพไปตั้งป่าโมกใหญ่. ครั้นนะวันสุกรเดือนเจ็ดขึ้นสิบค่ำ, สมเด็ดพระนเรสวรเปนเจ้า, กับสมเด็ดพระอนุชาธิราช, ก็ยกขึ้นไปตีทัพพระเจ้าหง-สาวดีถึงป่าโมกใหญ่, สเด็ดทางชลมารค, แต่งทัพบกสองฟากฝั่ง. ข้าสึกยกขนาบตีทัพบกสองฟากฝั่ง. ทัพกรุงแตกย่นลงมาถึงทัพหลวง. แลกะสุนปืนข้าสึกยิงลงมาต้องบ่อโทนเรือพระที่นั่ง, สมเด็ดพระนเรสวรเปนเจ้าสั่งสะร้าวลั่นออกไป. สมเด็ดพระนเรสวรเปนเจ้า, กับสมเด็ดพระอนุชาธิราช, ก็กรีธาทัพเรือขึ้นบกทหารล้วนถืออาวุธสั้น. สมเด็ดพระนเรสวรเปนเจ้า, กับสมเด็ดพระอนุชาธิราช, ซงพระแสงดาบสองพระหัถ, แลทัพบกซึ่งย่นลงมานั้น, ก็มีน้ำใจกลับมาพร้อมกัน. สมเด็ดพระนเรสวรเปนเจ้า, กับสมเด็ดพระอนุชาธิราช, ก็ต้อนพลทลวงไล่ฟันข้าสึก ๆ ก็แตกฉานตายแลลำบากเปนอันมาก. แล้วสมเด็ดพระนเรสวรเปนเจ้า, กับสมเด็ดพระอนุชาธิราช, ก็สเด็ดเข้าพระนคร. ฝ่ายพระเจ้าหงสาวดียกมาติดพระนครถึงหกเดือน, จนถึงวสันตฤดูเสียพลทหารเปนอันมาก. เห็นจะเอาพระนครมิได้, ก็เลิกทัพกลับไป.

ขณะเมื่อทัพพระเจ้าหงสาวดียกมาถึงนั้น, ข่าวแจ้งออกไปถึงกรุงกัมพูชาประเทศ, พระยาลแวกก็ดีพระทัย, จึ่งแต่งให้เจ้าฟ้าทะละหะ, พระยาเดโช, พระยาราชนายก, พระยามโนไมตรี, พระยาสวรรคโลก, แสนทองฟ้า, กับทหารหมื่นหนึ่ง, ให้เจ้าฟ้าทะละหะเปนแม่ทัพ, ยกเข้าตีหัวเมืองแถบตะวันออก. เจ้าฟ้าทะละหะมิได้เดินตามทางใหญ่, ลัดมาทางป่าสี่เส้นมาบ้านหอก, บ้านควายเข้าตีเมืองปราจินแตก. กรมการเมืองนครนายกบอกเข้ามา. สมุหนายกนำขึ้นกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวให้ทรงทราบ. ก็ทรงพระโกรธตรัสแก่พระราชปิโยรสว่าเหตุไฉนพระยาลแวกจึ่งกลับมาเปนปัจจามิตรดังนี้. สมเด็จพระนเรศวรเปนเจ้ากราบถวายบังคมทูลสนองพระราชโองการว่า, พระยาลแวกมิได้ตั้งอยู่ในสัจจานุสัจ, ปราศจากวิจารณญาณ, ฟังคำน้องชายให้เสียทางพระราชไมตรี, คอยซ้ำเติมดังนี้. ความแค้นข้าพระพุทธเจ้าดังต้องปืนพิศ. ขอให้พระยาศรีไศลรงค์, พระยาสีหราชเดโช, กับพลทหารพันหนึ่งยกออกไปตี. พระบาทสมเด็จบรมบพิตรพระเจ้าอยู่หัวก็บัญชาตาม. พระยาศรีไศลรงค์, พระยาสีหราชเดโช, กราบถวายบังคมลา. แล้วก็ยกไปทางบ้านนาเริ่ง, ถึงเมืองนครนายก.

ณวันพฤหัสเดือนหกแรมเก้าค่ำ, เพลาสองโมงเช้า, ทัพเขมนก็ยกตีเข้ามาถึงเมืองนครนายก. พระยาศรีไศลรงค์, พระยาสีหราชเดโช, ก็ยกออกตีทัพเขมนแตกถอยไปทางด่านหนุมานออกทางพระจริต. พระยาศรีไศลรงค์, พระยาสีหราชเดโชก็ตามตีไปจนสิ้นแดน. กองทัพเขมนป่วยตายรายทางไป, จับได้เปนและเครื่องศาตราวุธเปนอันมาก. พระยาศรีไศลรงค์, พระยาสีหราชเดโช, ก็กลับเข้ามาตั้งอยู่ณะเมืองปราจิน.

แล้วบอกเข้ามาว่า, กองทัพเขมนก็แตกออกไปแล้ว, จะขอเข้ามาทำราชการสนองพระเดชพระคุณ, ส่งเขมนชเลยแลสาตราวุธเข้ามาถวาย. พระบาทสมเด็ดพระเจ้าหยู่หัว, จึ่งให้ตอบบอกไปว่า ทัพพระเจ้าหงสาวดียังมิได้แตกฉาน, จะไว้ใจแก่พระยาลแวกยังมิได้. เกลือกว่าจะแต่งกองทัพให้ยกเข้ามาอีก, จะเสียประจันตชนบท. หย่าเพ่อให้พระยาสรีไสนรงค์, พระยาสีหราชเดโชเลิกทัพเข้ามา. ให้หยู่รักสาหัวเมืองแถบตะวันออกไว้ก่อนต่อเมื่อไดทัพหงสาวดีแตกไปแล้ว, จึ่งให้เลิกทัพกลับเข้ามา. ครั้นแจ้งไปว่าทัพหงสาวดีแตกไปแล้ว, พระยาสรีไสนรงค์, พระยาสีหราชเดโชก็เลิกทัพกลับมาเฝ้า.

ฝ่ายพระเจ้าหงสาวดีสเด็ดมาถึงพระนครแล้ว, ก็ซงดำหริแต่ที่จะเอากรุงพระนครสรีอยุธยาให้จงได้, ก็ให้จัดทแกล้วทหานบำรุงช้างม้า, รี้พลเครื่องสรรพสาตราวุธ สเบียงอาหารกะสุนดินประสิวไว้พร้อมเส็ด. เมื่อพระเจ้าหงสาวดีให้เตรียมทัพนั้นพลทหานห้าแสน, ช้างเครื่องสามพัน, ม้าหมื่นหนึ่ง, ให้พระมหาอุปราชา, พระเจ้าแปร พระเจ้าเชียงไหม่นั้นเข้าขบวนทัพด้วย.

ครั้นนะวันอาทิจเดือนอ้ายขึ้นค่ำหนึ่ง, จุลศักราช 932 ปีมะเมียโทสก, เพลาอุสาโยค, สมเด็ดพระเจ้าหงสาวดีก็ซงเครื่องพิชัยอาวุธลังกาภรน์วิภูสิตพิพิธโภคมหิมาดูมโหลาราดิเรก, สำหรับขัติยราชรามัญประเทสโดยวารดิถีเส็ด. ครั้นได้เพลามหามหุติเริก์สมังคลาโหราธิบดีลั่นค้องไชย, ชีพ่อพราหมน์ถวายเสียงสังขประนังสัพทค้องกลองก้องกาหลนรึ้นาท, สเด็ดซงช้างพลายไชยมงคลเปนราชพาหนะ, ประดับเครื่องคชาภรน์อลังการเคลื่อนพยุหะโยธาหานโดยขบวนซ้ายขวาหน้าหลัง, พล

ดาบตั้งโตมรสลอน, พลเสโล่ทวนทองยาบ, พลดาบเขนเปนขนัดริ้วราย, ดูสุดสายตาไสว, เถือกทั้งไชยทั้งฉานวาลวิชนีกลิ้งกลดบดบังทินกรไพโรจน์โชตนาการพริกอธึกดูพร้อมพรั่งดาสดา, รอนแรมมาโดยสถลมารค ข้ามแม่น้ำ เมาะตะมะ เข้าทาง เมืองกำแพงเพชร สเด็ด มาถึงกรุงพระมหานครศรีอยุธยานะวันอังคารเดือนอ้ายแรมสิบสี่ค่ำ. สมเด็ดพระเจ้าหงสาวดีตั้งทัพบางปะหัน, พระมหาอุปราชาตั้งทัพกุ่มดอง, พระเจ้าแปรตั้งทัพสีกุก, พระเจ้าเชียงใหม่ตั้งค่ายตำบนวัดสังคาวาส.

สมเด็ดพระนเรสวรเปนเจ้าตรัดซาบว่า, ทัพพระเจ้าหงสาวดียกมา, ก็ซุ่มม้าทวนกับทหานสามกอง, กองหนึ่งยี่สิบสองคน, กองหนึ่งสี่สิบสองคน, กองหนึ่งเจ็ดสิบสองคน, ขี่ม้าถือทวนครบมือยกออกไป. กองหน้าข้าศึกออกมารับ, ทหานกรุงเทพมหานครตีแตกฉานเข้าไปสมเด็ดพระนเรสวรเปนเจ้า, ซงพระแสงดาบกับทหานปีนค่ายขึ้นไป. ข้าศึกในค่ายเอาทวนแทงพลัดตกลงมาเปนหลายครั้งขึ้นมิได้, ซงม้าพระที่นั่งกลับเข้าพระนคร. ข้าศึกเอาการซึ่งได้รบพุ่งนั้นไปกราบทูนสมเด็ดพระเจ้าหงสาวดี, พระเจ้าหงสาวดีตรัดถามเสนาบดีว่า, พระนเรสวรออกมาทำเปนอย่างทหานดังนี้, เหมือนหนึ่งเอาพิมเสนมาแลกเกลือ, พระราชบิดานั้นเห็นจะรู้หรือไม่ เสนาบดีกราบทูนว่า, เห็นพระราชบิดาจะไม่รู้, ถ้ารู้แล้วเห็นจะไม่ออกมาทำ. สมเด็ดพระเจ้าสาวดีจึ่งตรัดสั่งว่า, พระนเรสวรทำศึกอาจหานนัก, ถ้าออกมาอีกถึงมาตรว่าเราจะเสียทหานมากก็จะแลกเอาตัวให้จงได้. แล้วสั่งให้จัดทหานที่มีฝีมือสันทัดทุกทัพทุกกองให้ได้หมื่นหนึ่ง, เอาไปช่วยค่ายลักไวทำมู, ทหานทสตำบนฉุมพล. ถ้าพระนเรสวรเปนเจ้าออกมาตีค่าย, ให้กุมเอาเปนให้จงได้, สมเด็ดพระ

นเรสวรเปนเจ้าซงม้าพระที่นั่งออกไป, ทหานสามกองกับล้อมวังพันหนึ่ง ถือโตมรแลดาบดั้งออกไป, ได้รบพุ่งกันแต่เพลาสามโมงจนสี่โมง, ข้าสึกแตกเข้าไปหยู่สักครู่หนึ่ง, กลับเอาม้าสามสิบออกมายั่วทัพ. จึ่งแต่งปีกฉะนาง, แลกองซุ่มไว้, ปีกหนึ่งลักไวท่ามู, ปีกหนึ่งทหานทส, สมเด็ดพระนเรสวรเปนเจ้าซงม้าทวนไล่ข้าสึกเข้าไป, แลข้าสึกสองปีกหุ้มพระองค์แลทหานเข้าไว้, ลักไวท่ามูถือดาบดั้งเข้ามาจะกุมเอาพระองค์ พระองค์ก็ซงแทงด้วยพระแสงทวน, ถูกลักไวท่ามู, ลักไวท่ามูพ้นต้องพระแสงทวนเปนแผล, แต่ลักไวท่ามูนั้นตาย. ทหานทสถือโตมรแลหอกไหย่ตรงเข้ามา, ซงพ้นด้วยพระแสงสพายแล่งล้มลง. ก็สเด็ดกลับเข้าพระนคร. สมเด็ดพระเจ้าหงสาวดีให้เข้ามาตีค่ายชาวพระนคร, ถึงสองครั้งสามครั้งก็มิได้แตกฉาน, จึ่งตรัดว่าจวนเทสกาลฟ้าฝนน้ำนองหยู่แล้ว, ก็สั่งให้เลิกทัพสเด็ดจากลับคืนไปเมืองหงสาวดี.

แผ่นดินสมเด็ดพระนเรสวรเปนเจ้า

ครั้นสุลักราช 940 ปีขานสัมริทธิสก, นะวันอาทิจเดือนแปดแรมสิบสามค่ำ, พระมหาธัมราชาธิราชเจ้าซงพระประชวรหนัก. ครั้นนะวันอังคารเดือนสิบสองแรมสองค่ำ, สเด็ดสวรรคต, พระชนม์ได้เจ็ดสิบหกพรรสา, หยู่ในราชสมบัติยสิบสองปี. สมเด็ดพระนเรสวรเปนเจ้า, พระชนม์ได้สามสิบห้าพรรสา, ขึ้นเสวยราชยสมบัติ, แต่งการถวายพระเพลิงสมเด็ดพระราชบิดาเสร็ดแล้ว. สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวตรัดแก่มุขมนตรีแลอำมาจว่า, แผ่นดินกรุงกัมพูชากุรุราถนั้น, ผู้ได้ครองสมบัติจิตมักเปนสันดานพาลทุจริต. เหมือนพระยาลแวก, บิดานักพระ

สุโทนักพระสุทัน, เมื่อศึกกรุงหงสาวดียกมาคราวแรก, ครั้งสมเด็ดพระอัยกาธิราชเจ้าผ่านพิภพใหม่นั้นพระยาละแวกก็ยกทัพเข้ามาพลอยซ้ำตี, กวาดเอาครัวอพยพชาวเมืองปราจินบุรีไป, จนสมเด็ดพระบรมราชอัยกาต้องเสด็ดยกทัพออกไปปราบจึงถวายนักพระสุโท, นักพระสุทันราชบุตรเข้ามา. แล้วนักพระสัตถาไปเอาทัพเข้ามาตี, ฆ่าบิดานักพระสุโท, นักพระสุทันเสีย, นักพระสัตถาได้สมบัติกรุงกัมพูชาธิบดีเปนพระยาละแวก. ครั้นแผ่นดินของพระราชบิดาเราก็ยกทัพจู่มาถึงวัดสามพิหาร, จนเสียพระจำปาธิราชลูกชายก็ยังหาเข็ดไม่. มีศึกหงสาวดีมาติดพระนครครั้งใด, ก็มิแต่ยกทัพมาพลอยซ้ำตี, กวาดเอาประชาราสดรข้าขอบขันธเสมาไปทุกครั้ง. แล้วแต่งทูตานุทูตมาขอเปนทางพระราชไมตรี, สมเด็ดพระบรมราชบิดาเราก็มิได้มีพระทัยอาฆาต, เพื่อมิให้เสียทางพระราชไมตรีจนบั้นเขตแดนบักเสาสิลาจารึก. ครั้นทัพพระเจ้าเชียงใหม่ยกมา, พระยาละแวกให้น้องชายเข้ามาช่วยงานพระราชสงคราม. น้องชายนั้นมิได้มีสติสัมปชัญญะ ดุจหนึ่งสิงคาละชาติไปตก. ฝ่ายพระยาละแวกก็ปราสจากวิจารนปัญญา, มีพาลทุจริตในสันดานละสุจริตธัมเสีย, กลับยกทัพมาตีบ้านจันตชนบทอีกเล่า, ความแค้นของเราดังว่าเสี้ยนยอกหยู่ในอุระไม่รู้หาย. ครั้งนี้แผ่นดินเปนของเราแล้ว, จะไปแก้แค้นเอาโลหิตพระยาละแวกล้างบาทเสียให้จงได้. ตรัดแล้ว, สั่งให้เกนทัพฉนันลำเครื่องเหยียบแสน, ช้างเครื่องแปดร้อย, ม้าพันห้าร้อย, น้าแห้งเท้าช้างเท้าม้าแล้วก็จะยกไป.

ฝ่ายสมเด็ดพระเจ้าหงสาวดีแจ้งข่าวไปว่า, สมเด็ดพระมหาธัมราชาดับสูญทิวงคตแล้ว, ตรัดแก่พระมหาอุปราชาว่า, เจ้ากับพระมหาราช

เจ้าพระนครเชียงใหม่, จงยกทัพลงไปฟังซึ่งกิจการดูพระนครศรีอยุธยา ผลัดแผ่นดินใหม่, เสนาพฤฒามาตราชครทั้งปวงจะจลาจลประการใด บ้าง, ถ้าพอจะทำได้ก็ให้ทำหย่าให้เสียที. พระมหาอุปราชากราบทูนพระ ราชบิดาว่า, โหรทายว่าชันสาข้าพระพุทธเจ้าร้ายนัก. สมเด็จพระเจ้า หงสาวดีตรัสว่า, พระมหาธัมราชาไม่เสียแรงมีบุตร, การสงครามไม่พัก ให้พระบิดาใช้เลย, ต้องห้ามเสียอีก. แลซึ่งเจ้าว่าเคราะห์ร้ายหยู่แล้ว ก็หย่าไปเลย, เอาผ้าอิสตรีนุ่งเสียเถิด, จะได้สิ้นเคราะห์. พระมหา อุปราชาได้ฟังรับสั่งดังนั้น, กลัวพระราชอาญาพระบิดา, ก็ตรวจเตรียม รี้พล, แลมีพระราชกำหนดไปถึงพระเจ้าเชียงใหม่ให้ยกมา. พระเจ้า เชียงใหม่แจ้งพระราชกำหนดแล้ว, ก็ยกทัพมากรุงหงสาวดี.

ศุศักราช 941 ปีเถาะเอกสก, พระมหาอุปราชา, เจ้าเมืองเชียงใหม่ ยกพลห้าสิบหมื่น, ช้างเครื่องเจ็ดร้อย, ม้าสามพันมาข้ามเมืองเมาะตมะ, มาโดยแม่น้ำแม่กสัตร, เข้าทางพระเจดีย์สามองค์. ฝ่ายสมเด็จพระ นเรสวรเปนเจ้า, ครั้นถึงนะวันอาทิจเดือนอ้ายขึ้นหกค่ำ, มีพระราช ดำหรัดสั่งให้เกนทหัวเมืองปากใต้ทัพหนึ่งเสดแล้ว, กำหนดพระเริกสจะ ได้ยกไปเมืองสแวก. ครั้นนะวันเสาร์เดือนอ้ายขึ้นสิบสองค่ำ, จึงมีพระ ราชโองการสั่งมุขมนตรีผู้ใหญ่ให้รักสาพระนครว่า, ทัพพระเจ้าหงสาวดี แตกไปครั้งนั้น, เปนทัพซึ่งจะบำรุงช้างม้ารี้พล, แลจะกลับในน้ำลง ปีนี้เห็นจะไม่ทัน. แต่ทว่าจะไว้ใจมิได้, เกลือกว่าจะคลั่งสงครามยกมา, ถ้ายกมาก็ให้รักสาเมืองไว้ท่าเราเดือนหนึ่งให้ได้. สั่งแล้วพอเพลาเย็น มีหนังสือบอกเมืองกาญจนบุรีเข้ามาว่า, ทัพพระมหาอุปราชา, พระเจ้า เชียงใหม่, ยกมาถึงกาญจนบุรีท่าสพานข้ามหยู่แล้ว. สมเด็จพระเจ้า

หมู่หัวซาบดังนั้น, ก็ดำหรัสว่า, เราเที่ยบช้างม้ารี้พลไว้จะยกไปเอาเมืองละแวก, บัดนี้ทัพหงสาวดียกมาอีกเล่า, จำจะยกออกไปเล่นสนุกกับมอนเสียก่อน, แล้วมีพระราชกำหนดออกไป, ให้พระอมรินทลือไชยเจ้าเมืองราชบุรี, แต่งคนห้าร้อยออกไปตั้งซุ่มหยู่. ถ้าข้าสึกข้ามสพานแล้ว, ให้ล้างสพานเผาเสียให้จงได้. ฝ่ายพระมหาอุปราชาสเด็ดยกทัพมาถึงกาญจนบุรี, เห็นเมืองร้างเปล่าไม่มีคน, ก็เข้าพระทัยว่า, ชาวพระนครรู้ความ, เทครัวอพยพเข้าเมืองสิ้น, สเด็ดประทับแรมนะเมืองกาญจนบุรี, ให้เที่ยวลาดตระเวนจับคนจะถามกิจราชการก็มิได้. ส่วนพระยาจิตตองกองหน้า, ก็เร่งทำสพานข้ามพลเสร็จ รุ่งขึ้นพระมหาอุปราชาก็สเด็ดกรีธาทัพล่วงลงมาโดยมารควิถี, ถึงตำบนพนมทวน. เพลาชายแล้วสามนาลิกา, บังเกิดวายุเวราพวาตพัดหวนหอบธุลี, ฟุ้งผันเปนกงจักร, กะทบมหาเสวตฉัตร, ซึ่งกั้นมาบนหลังพระคชาธารนั้นหักทบลง. พระมหาอุปราชาทอดพระเนตรเห็นดังนั้น, ตกพระทัยให้โหรสำหรับทัพทำนายถวายพยากรน์ว่า, เหตุนี้ถ้าเข้าในเที่ยงร้าย. นี่ชายแล้ว, เห็นเปนสุภนิมิตรที่พระองค์จะมีไชยได้พระนครสีอยุธยาสมเด็ดพระมหาราช บิดาจะเลื่อนพระองค์ ขึ้นจากที่เสวตฉัตร มหาอุปรา-ชา, ให้ถวัลยราชราไชสวรรยาธิปัตในกรุงหงสาวดีเปนมั่นคง พระมหาอุปราชาตรัสได้ฟังดังนั้น, ก็ยังมิวางพระทัย, จนสเด็ดขึ้นตำบนพังตรุแดนสุพรรนบุรี, ให้ตั้งทัพไชยโดยขบวน. แล้วตรัสให้กองม้าสามร้อยลาดมาดูถึงตำบนเอกราชบางกทิงว่า, ทัพพระนครจะตั้งรับหยู่ตำบนใดบ้าง. ส่วนสมเด็ดพระนเรสวรเปนเจ้า, กับสมเด็ดพระอนุชาธิราชตรัสปรึกสาแก่มุขมาตยาทั้งปวงว่า, สึกมหาอุปราชายกมาครั้งนี้,

เราจะกรีธาพลออกต่อยุธนาการกลางแปลงดีหรือ, หรือจะตั้งมั่นรับในพระนคร. มุขมนตรีกราบบังคมทูลพระกรุณาว่า, ข้าพระพุทธเจ้าซาบหยู่ว่า, พระมหาอุปราชาเกรงพระเดชเดชานุภาพสมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวครั้งสเด็จไปช่วยงานพระราชสงครามกรุงหงสาวดี, ตีเมืองรุมเมืองคังครั้งหนึ่งแล้ว แลครั้งเมื่อสมเด็จพระเจ้าหงสาวดี, กับมหาอุปราชาคิดเปนการลับลวงให้สเด็จขึ้นไปแลจะทำร้าย, ทำร้ายมิได้. จนทัพหลวงกวาดเอาพระมหาเถรคันฉ่อง, พระยาพระราม, พระยาเกียรติ ญาติโยมครัวอพยพ, ในชนบทประเทศขอบขันธเสมา, กรุงหงสาวดีมาข้ามฝั่งแม่น้ำสโตง. มหาอุปราชาตามมาทันคนละฝั่งฟาก, สมเด็จพระเจ้าหยู่หัวซงพระแสงปืนนกสับ, ยิงข้ามฝั่งมหานทีอันกว้าง, ต้องสุระกรรมานายกองหน้านั้นตาย. พระมหาอุปราชาท้าวพระยาสมิงรามัน, ก็ขยาดผีพระหัถ, เกรงพระเดชเดชานุภาพเปนสองครั้งแล้ว. แลซึ่งพระมหาอุปราชายกมาครั้งนี้เปนการปลาดนัก. ด้วยสึกพ่ายไปเดือนเจ็ด, ยังไม่ทันบำรุงช้างม้ารี้พลถึงขนาด, แลเดือนยี่ยกมาถึงพระนครเห็นเรวนัก. ดีร้ายจะได้ข่าวว่า, สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงสเด็จสวรรคต, คิดว่าแผ่นดินเปนจลาจล, จึ่งรุดมาโดยทำนองสึก. ครั้นจะรับมั่นในกรุงข้าสึกจะได้ใจ, ขอเชิญสเด็จทัพหลวงออกตั้งแต่งกองทัพเข้าปะทะพั้งกำลังดู ถ้าสึกหนักจึ่งทัพหลวงสเด็จยกออกหักต่อพายหลัง, สมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ได้ซึ่งพั้งมุขอำมาจกราบทูลดังนั้น, ชอบพระทัยนัก, แย้มพระโอถดำหรัดว่า, ซึ่งปรึกสาการสงครามครั้งนี้, ต้องความดำหริเรา. บัดนี้ทัพเตรียมพร้อมหยู่นะทุ่งบางขวดแล้ว, ให้ยกไปตั้งป่าโมก, เอาแต่ทัพหัวเมืองตรีจัตวายี่สิบสามหัวเมืองเปนคนห้าหมื่น. ให้

พระยาศรีไสยนรงค์เปนแม่กอง, ให้พระยาราชริทธานนท์เปนยกบัตร. ยกไปรักรับหน้าข้าศึกหยุ่นะตำบนทุ่งหนองสาหร่าย. พระยาศรีไสยนรงค์, พระยาราชริทธานนท์, กราบถวายบังคมลาออกมาจัดแจงไพร่พล, ยกทัพไปโดยพระราชบันชา. สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวตรัดให้โหราหาเริกส์, พระโหราธิบดีหลวงโลกทีปขุนเทพพยากรน์, คำนวนพระเริกส์ถวายว่า, สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวได้จัตุรงคโชคสรรพเริกส์ดีพร้อม มีชัยแก่ข้าศึก. ขอเชินสเด็ดจากพระนครนะวันอาทิจเดือนยี่ขึ้นสิบเอ็ดค่ำ, เพลารุ่งแล้วสองนาลิกาห้าบาท. สมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ก็ตรัดให้สมุหนายกกำหนดทัพหลวงจะสเด็ดโดยชลมารค, ไปตั้งทัพชัยนะพนมโมก, สมุหนายกก็แจกพระราชกำหนดข้าทูลละอองทุลีพระบาท, ฝ่ายทหานพลเรือนเตรียมการอันจะสเด็ดพระราชดำเนินนั้นเสร็ด.

ถึงนะวันอาทิจเดือนยี่ขึ้นสิบเอ็ดค่ำ, เพลารุ่งแล้วสองนาลิกาห้าบาท. ได้สุภมหุติมหาวิชัยเริกส์. สมเด็ดพระบาทบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ซงเครื่องสำหรับพิชัยสงครามเส็ด ก็สเด็ดซงเรือพระที่นั่งสีสามรถชัย. สมเด็ดพระอนุชาธิราชเจ้าซงเรือพระที่นั่งไกรสรมุขพิมาน, อันอลังการรจนาด้วยมหาเสวตบวรฉัตร. ขนัดเครื่องอภิรุมชุมสายพรายพรรน, บังรวิวันบังแซกสลอนสลับสรรพด้วยกรรชิงกลิ้งกรดจามรมาสดาสดา, ดูมเหาสารเลิสพันลึกอึกทึกด้วยกะบี่ธุชทงฉานทงไชย, แลสว่างไสวไพโรจนด้วยเรือจำนำท้าวพระยาสามนต์ราชรายเรียงเปนระยะ, โดยสเด็ดขบวนพยุหะยาตราหน้าหลังทั้งปวงพร้อมเส็ด. พอได้อุดมเริกส์พระโหราธิบดีก็ลั่นฆ้องไชย, ราชครูทวิชาจารย์เป่าฆ้องมหาสังขทักสินวัตประโคมแตรสังขดุริยดนตรีฆ้องกลองก้องนี่นั่น

มหรรนพนท์, เคลื่อนเรือขบวนพยุหะยาตราโดยชลมารค, ถึงประทับขนานหน้าพลับพลาชัยป่าโมก. เพลาชายแล้วสองนาลิกาสี่บาท, สเด็จจัดทัพประทับแรมหยู่ที่นั้น, กำหนดสิบเอ็ดทุ่มสามบาท, ทัพหลวงสเด็จพระราชดำเนิน.

เมื่อเพลาสิบทุ่ม สมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวซงพระสุบินนิมิตรว่า, น้ำนองท่วมป่ามาฝ่ายปราจินทิส, สเด็จลุยชลทีเที่ยวไป, พบมหากุมภีร์ตัวหนึ่งใหย่, ได้สัประยุธยุธนาการ, สมเด็จพระเจ้าหยู่หัวประหารกุมภีร์ตาย. บันทมตื่นขนะนั้นตรัสให้โหรทาย. พระโหราธิบดีทูลทำนายว่า, สึกครั้งนี้ไหยหลวงจะได้รับพุ่งถึงซึ่งมหายุธหัถ. แต่ว่าพระองค์มีไชย, ลุยได้ประหารปัจจามิตรข้าสึก. ดุจพระสุบินว่า, เที่ยวลุยกะแสน้ำฉะนั้น. สมเด็จพระเจ้าหยู่หัวได้ซงฟังดีพระทัยนัก. ซงเครื่องสำหรับราชรนยุธพร้อมเสด็จสเด็จยังเกยคอยเริกส์. ทอดพระเนตรเห็นพระสารีริกบรมธาตุ, สเด็จปาติหารย์ช่วงมาเท่าผลส้มเกลี้ยง, มาแต่ทักสินทิสเวียนเปนทักสินาวัต, แล้วสเด็จผ่านไปอุดรทิส, ซงพระบีติซ่านไปทั้งพระองค์. ยกพระหัถถวายทสนัขสโมธาร, อธิถานสวัสดิ์มีชัยให้ชนะปรปักส์. พระโหราธิบดีก็ให้ประโคมแตรสังขดุริยางคดนตรีพร้อมกัน สมเด็จพระเจ้าหยู่หัวซงช้างต้นเจ้าพระยาไชยานุภาพ, ติดน้ำมันหน้าหลัง เปนราชพาหนะ สมเด็จพระอนุชาธิราชเจ้าซงช้างต้นเจ้าพระยาปราบไตรจักร, ติดน้ำมันหน้าหลัง, เปนราชพาหนะ. พร้อมด้วยช้างท้าวพระยาเสนาบดีมนตรีมุขทั้งปวง, สเด็จพยุหะยาตราทัพโดยแถวสถลมารค, ไปเข้าที่เสวยตำบนบ้านละแก้วละเลา. แล้วสเด็จยกไปตามท้องทุ่ง. เพลาเที่ยงพระอาทิจซงกลด, ร่มช้างพระที่นั่งไป

จนบ่ายสามโมงพอกระทั่งกองหน้า, ซึ่งตั้งอยู่ตำบนหนองสาหร่าย, สเด็ดประทับเกยได้ฉายาไม้ประดู่ใหย่, อันสถิตเหนือจอมปลวก, เอาเปนนิมิตรครุธนามชัยภูมิ. สั่งให้เร่งสร้างค่ายกองหน้าหลังปีกซ้ายขวา, เปนขบวนประทุมพยุหะยาตรา.

ฝ่ายสมิงจักตราน, สมิงเปา, สมิงซาย, มอนนายกองม้าคอยเหตุเห็นกองทัพหน้า, แลกองทัพหลวงดังนั้น, ก็ขับม้าวางใหย่กลับไปค่ายพังตรุ. เอาคดีกราบทูนแก่พระมหาอุปราชาทุกประการ. พระมหาอุปราชาแจ้งดังนั้นก็ซงพระดำหริว่า, ชรอยจะเปนทัพกรุงพระมหานคร. ถ้ามิดังนั้นจะเปนทัพเอกาทสรถน้องชายยกมาเปนมั่นคง. แล้วตรัดถามสมิงนายกองม้าว่า, คเนคนประมานสักเท่าใด. สมิงจักตราน, สมิงเปา, สมิงซายมอนกราบทูนว่า, พลประมานสิบเจ็ดสิบแปดหมื่น พระมหาอุปราชาได้ฟังดังนั้น, จึ่งตรัดปรึกสานายทัพนายกองว่า, ทัพพระมหานครยกมาคราวนี้, ก็เปนทัพใหย่หยู่แล้ว, แต่ทว่าน้อยกว่าเราสองเท่าสามเท่า. จำจะยกทุ่มตีเอาทัพแรกนี้ให้แตกฉานยับเยินแล้วพวยหลังก็จะเบามือลง, เห็นจะได้พระนครสรีอยุธยาโดยง่าย. นายทัพนายกองก็เห็นโดยพระราชบันชา, พระมหาอุปราชากำหนดแก่นายทัพนายกอง, ให้เตรียมพลแต่ในเพลาสามยามให้พร้อม, ตีสิบเอ็ดทุ่มจะยกเอารุ่งไว้หน้า. นายทัพนายกองก็จัดแจงขบวนเทียบไว้ตามรับสั่งทุกประการ. ครั้นเพลาสิบเอ็ดทุ่มพระมหาอุปราชาก็สอดสนองพระองค์, ซงเกราะสุวรรนประดับพลอยสัพกัสังวาลมรกตสามสาย, ซงสุวรรนรัตนมหามกุต, หย่างขัตติยราชรามัญยอดเงือมไปหน้า, ดุจเสียรวาสุกรี, แล้วซงเครื่องสำหรับสรรพาวุธพร้อมเสร็ด. สเด็ดซงช้างต้นพลายพัทธกอ

สูงหกศอกคืบห้านิ้ว, ติดน้ำมันหน้าหลัง, เปนพระคชาธารกั้นเสวตฉัตร สมิงมันทมางเปนกลางช้าง, เจ้าเมืองมะลวนเปนควานพร้อมด้วยแวง จัดตุลังคบาท, แลหน้าช้างพระมหาอุปราชานั้น, ทวนทองสี่ร้อย, ถัดออกมานั้นวางปืนจ่ารงค์มนทกนกสับ, กะแบงแก้ว, ดาบโล่ดาบดั้ง สิ่งละห้าร้อย. แลมางจาชโรพี่เลี้ยงพระมหาอุปราชานั้น, เปนกองหน้า, ขี่ช้างพลายพัชเนียงสูงหกศอกคืบสองนิ้ว, ติดน้ำมันหน้าหลัง. สมิงปราบสึกเปนกลางช้าง, สมิงมือเหล็กเปนควาน, พระมหาอุปราชาให้แต่งช้างชนะงาผูกพระคชาธาร, มีเสวตฉัตรทั้งสิบหกช้างพรางไว้ แลจัดสมิงรามันทเข้มแขงขี่ประจำหยู่, ช้างมางจาชโรพี่เลี้ยง. มีช้างดั้งกันแซกแซงเปนขนัด. แล้ววางปืนจ่ารงค์มนทกนกสับหามแล่น, พลดาบโล่, แลดาบดั้ง, ดาบสองมือสิ่งละพัน, เปนชั้น ๆ ออกไป, แล้วช้างท้าวพระยารามันเกียกกายกองหน้า. แลพลเดินเท้าสิบหมื่น แลพลม้าสามพัน, แซงสองฟากทุ่ง, ทัพหลังพระเจ้าเชียงใหม่, ขี่ช้างพลายชมพูสูงหกศอกคืบนิ้วหนึ่ง, ติดน้ำมันหน้าหลัง. พระยาเชียงแก้วหลานเปนกลางช้าง, แสนหานไจสึกเปนควาน, กอบไปด้วยช้างดั้งกันแซกแซงพลเดินเท้าสิบหมื่น. พระมหาอุปราชาจัดทัพเปนลัตเล่นางค์เจ็ดแถว ๆ ละเจ็ดกองเปนสี่สิบเก้ากอง. พร้อมพลาพลทวยหาน. ให้ลั่นฆ้องไหย่, ฆ้องกะแตตีรับตามหมวดกอง. ยกจากค่ายพังตรุครั้งนั้น. สนั่นนีนาทด้วยสัพทสำเนียงเสียงช้างม้าพลาพลเดินสท้านสเทือน ดุจแผ่นพสุธาดลจะถล่มลง

ฝ่ายสมเด็ดพระนเรสวรเปนเจ้า, ขณะเมื่อสเด็ดประทับหยู่ณฉายาไม้ประดู่ เร่งให้ตั้งค่ายมั่น. ทอดพระเนตรเห็นพม่ารามันตามชายทุ่ง

ตอบม้ากลับไป. จึ่งตรัสแก่มุขมนตรีว่า, พลม้าซึ่งกลับไปนั้นเห็นที่พระมหาอุปราชาให้มาคอยเหตุไปแจ้ง. ดีร้ายเพลารุ่งพรุ่งนี้จะได้ยุทธใหญ่. ให้กองทัพพระยาศรีไสนรงค์, พระยาราชริทธานนท์เร่งยกไปในเพลาตีสิบ-เอ็ดทุ่มไปปะทะหน้าข้าศึกพึ่งกำลังดู. แลในกองหลวงก็ให้พร้อมไว้แต่ในเพลาย่ำรุ่ง. ท้าวพระยานายทัพนายกองก็ตรวจเตรียมโดยพระราชกำหนด. ครั้นอรุณรุ่งแสงสุริโยภาส, พระบาทสมเด็จบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์สเด็จยังเกย, ตรัสให้ท้าวพระยานายกองทัพหลวง, ยกตั้งขบวนเบญจเสนา. พระยาสีหราชเดโชไชยขี่ช้างพลายโจมไตรภพ, ถือพลหมื่นหนึ่งเปนกองหน้า. พระยาพิไชยรณรีทธขี่ช้างพลายโจมไตรจักร, ถือพลห้าพันเปนปีกขวา. พระยาพิชิตรณรงค์ขี่ช้างพลายจูโจมทัพ, ถือพลห้าพันเปนปีกซ้าย. พระยาเทพวรชุนขี่ช้างพลายจับโจมยุทธ, ถือพลหมื่นหนึ่งเปนเกียกกาย. พระยาพิไชยสงครามขี่ช้างพลายผ่ายพลแมน, ถือพลห้าพันเปนปีกขวา. พระ-รามกำแหงขี่ช้างพลายแสนพลพ่าย, ถือพลห้าพันเปนปีกซ้าย. แลหน้าพระคชาธารออกไปปลายเชือกนั้น, ขุนโจมจัตุรงค์ขี่ช้างพลายกุญชรไชย. ขุนชงเดชขี่ช้างพลายไกรสร, ถือพลเขนทองข้างละห้าร้อย. พระราชมานูขี่ช้างพลายหัสดินทพิไชย, ถือพลปีกลองชนะซ้ายขวาข้างละห้าร้อย. แลหลวงพิเดชสงครามขี่ช้างพลายบุญยง. หลวงรามพิไชยขี่ช้างพลายมงมงกุฎ, ถือพลดาบโล่, ดาบดั้งข้างละห้าร้อย. พระราชวังสันขี่ช้างพลายแก้วมาเมือง, ถือพลอาสาจามห้าร้อย. พระเสนามุขขี่ช้างพลายเพื่องปราบไตร, ถือพลอาสาญี่ปุ่นห้าร้อย. ถัดนั้นทหารทลวงฟันคู่พระหัตถ์ร้อยสามสิบหกคน, ถือดาบเขนยี่สิบสองคน, ถือ

ดาบโล่สิบสองคน, ถือดาบสองมือเจ็ดสิบสองคน. หน้าพระคชาธารนั้น หัวหมื่นพันทนายสี่พระตำหรวดล้วนดาบสพายแล่ง, ถือทวนทองห้าร้อย กำหนดทั้งกองทัพหลวงเปนพลแสนหนึ่ง. ให้เอาพลายพู่เขาทองขึ้นระวางสพัด, ชื่อเจ้าพระยาไชยานุภาพ, สูงหกสอกคืบสองนิ้ว, ติดน้ามั่นหน้าหลังผูกคชาภรณ์เครื่องมั่น บั้กมหาเสวตฉัตรเปนพระคชาธาร. เจ้ารามคพเปนกลางช้าง, นายมหานุภาพเปนควาน. แต่แวงจตุรงคบาทนั้น พระมหามนตรีหยู่ท้าวหน้าฝ่ายขวา. พระมหาเทพหยู่ท้าวหน้าฝ่ายซ้าย. หลวงอินทรเทพหยู่ท้าวหลังเบื้องขวา. หลวงพิเรนทรเทพหยู่ท้าวหลังเบื้องซ้าย. แต่พระคชาธารสมเด็จพระอนุชาธิราชเจ้านั้น, พลายบุญเรืองขึ้นระวางสพัด, ชื่อเจ้าพระยาปราบไตรจักร, สูงหกสอกคืบ, ติดน้ามั่นหน้าหลังผูกคชาภรณ์เครื่องมั่น, บั้กบวรเสวตฉัตร. หมื่นภักดีสวรเปนกลางช้าง, ขุนสีรคชเปนควาน. แต่ปีกทัพหลวงนั้น, พระยามหาเสนาขี่ช้างพลายมารประลัย, ถือพลหมื่นห้าพันเปนปีกขวา. พระยาจักรขี่ช้างพลายไฟพัทกัลป, ถือพลหมื่นห้าพันเปนปีกซ้าย. พระยาพระคลังขี่ช้างจักรมหิมา, ถือพลหมื่นหนึ่งเปนยกบัตร. พระราชสงครามขี่ช้างพลายสังหารคชสีห์, ถือพลห้าพันเปนปีกขวา. พระรามรนภพขี่ช้างพลายมิ่นจักรพัดิ, ถือพลห้าพันเปนปีกซ้าย. พระยาท้ายน้ำขี่ช้างพลายสวัสดิพิไชย, ถือพลหมื่นหนึ่งเปนกองหลัง. หลวงหริทัยขี่ช้างพลายซงภูบาล, ถือพลห้าพันเปนปีกขวา. หลวงราชภักดีขี่ช้างพลายสารภูทร, ถือพลห้าพันเปนปีกซ้าย. ประดับด้วยหมู่หมวดคชินทรดั้งกันแซกแซงสลับค่าย, ค้ำพังคาโคตรแล่นล้วนสารพยุหะดูมหิมา. อันท้าวพระยาเสนาบดีพิริยโยธาทวยหาญแสนพลากรพลพรื่นทพร้อมพรั่งตั้งตามขบวน,

เบญจยุธเส้นางคนิกรสเด็ด. พระมหาราชครูพระครูสิวพราหมนะโหราธิบดี, ก็อันเชินสเด็ดพระบาทสมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ทั้งสองพระองค์ซงมูรธาภิเสก, ถวายอาสิรพาสอวยชัย. สมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์ก็ซงเครื่องประดับสำหรับราชกสัตร, สู่สมรภูมิสงครามวันนั้นเปนวันอาทิจซึ่งพระแสงธนูแล้ว, สเด็ดขึ้นเกยคอยเริกส์ แลชีพ่อพราหมน์ทำโขลนทวารตะวันเส้นไก่ ขุนมหาวิไชยตัดไม้ข่มนามเส็ดแล้ว, พอได้ยินเสียงปืนยิงยุธแย้งสุดเสียง ตรัดให้จหมื่นทิพเสนาเอาม้าเร็วไปฟังราชการ เห็นทัพหน้าพ่ายมาเปนอลหม่าน, จหมื่นทิพเสนาพาเอาขุนหมื่นในกองหน้าเข้ามาเฝ้า สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวตรัดถามว่า, เหตุใดจึงพ่ายข้าสึก ขุนหมื่นกราบบังคมทูนพระกรุนาว่า, ยกขึ้นไปถึงท้ายโคกเผาข้าวเพลาประมานโมงเสส, พบกองทัพรามันยกมาปะทะตีกันถึงตะลุมบอน สึกหนักกว่าทุกครั้งจึงพ่าย สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวตรัดดูความคิดมุขมนตรีว่า, ทัพหน้าพ่ายดั่งนี้จะคิดเปนประการใด เสนาบดีมุขมนตรีกราบทูนว่า, ขอเชินสเด็ดทัพหลวงตั้งมั่นหยู่ก่อน, แต่งทัพไปตั้งรับหน่วงไว้, ต่อได้ทีแล้ว, จึ่งยกทัพหลวงออกท้ายุธหัด, เห็นจะได้ชัยชำนะ สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวไม่เห็นด้วย, ดำหรัดว่า, ทัพหน้าแตกฉานมาแล้ว, แลจะแต่งทัพออกไปรับไว้, ก็จะมาปะทะกันเข้า, จะพลอยให้แตกเสียอีก ชอบให้เบียดลงมาทีเดียว, ให้ข้าสึกไล่ละเลิงใจเสียขบวนมา, เราจึงยกทัพไหย่ยอข้าสึกเห็นจะได้ชัยชำนะโดยง่าย ท้าวพระยามุขมนตรีทั้งปวงกราบถวายบังคมเห็นโดยพระราชดำหริพร้อมกันสมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวก็ตรัดให้จหมื่นทิพเสนา, จหมื่นราชามาจ, เอาม้า

เร็วขึ้นไปประกาศแก่นายทัพนายกองพลทหานทั้งปวง, หย่าให้รอรับเลย, ให้เบิดลงมาทีเดียว.

ฝ่ายทัพรามัญเห็นทัพชาวพระนครพ่ายมิได้ตั้งรับ, ก็ยิ่งมีใจกำเริบ ไล่ระล่ำระลายมิได้เปนขบวน สมเด็ดพระนเรสวรผู้เปนเจ้าสเด็ดคอยเริกส์, ทอดพระเนตรเห็นมหาเมคตั้งขึ้นมาแต่ทิสพายัพ, แล้วกลับเกลื่อนคืนกะจายอันตรธานไป, พระสุริยเทวบุตรจรัดแจ่มดวงในนภดลอากาส พระมหาราชครูพระครูปุโรหิตาจารยโหราธิบดี, ก็ลั่นค้องไชยดำเนินทัง พระบาทสมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ก็สเด็ดซึ่งเจ้าพระยาไชยานุภาพเปนคชาธาร, สมเด็ดเอกาทสรถอิสวรบรมนาถราชอนุชา, สเด็ดซึ่งเจ้าพระยาปราบไตรจักร เปนพระคชาธาร, พลทหานก็โห่สนั่นบันลือสัพทแตรสังข์, เสียงประโคมค้องกลองชนะกลองสึกสท้านสเทือนประหนึ่งแผ่นดินจะไหว, สมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ยาตราพระคชาธารเปนบาทย่างสเทินมาเบื้องขวา, ปะฝ่ายซ้ายข้าสึก เจ้าพระยาไชยานุภาพ, เจ้าพระยาปราบไตรจักรได้ยินเสียงพล, แลเสียงค้องกลองสึกอึงคนึง, ก็เรียกมันครั่นครื้น, กางหูชูหางกิริยาบ่วนเดินเปนบาทหย่างไหย่เร็วไปด้วยกำลังน้ำมัน ช้างพระยามุขมนตรีแลโยธาหานซ้ายขวาหน้าหลังทั้งนั้น, ตามไปมิทันสเด็ดพระคชาธาร สมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์ใกล้ทัพหน้าข้าสึก, ตรัดทอดพระเนตรเห็นพลพม่ารามัญยกมานั้นเต็มท้องทุ่ง, เดินดุจคลื่นในมหาสมุท, ข้าสึกไล่พลชาวพระนครครั้งนั้น, สลับซับซ้อนกันมิได้เปนขบวน สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ก็ขับพระคชาธารเข้าโจมแทงช้างม้ารี้พล, ไล่สายเสียถีบฉัตรตะลุมบอน พลพม่าล้มตายเกลื่อนกลาด, ช้างม้าข้าสึกได้

กลั้นน้ำมันพระคชาธาร, ก็หกหนตลับปะกันเปนอลหม่าน พลพม่ารามัน ก็โซมยิงธนูหน้าไม้ปืนไฟระดมพระคชาธาร, สมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, แลธุมาการก็ตลบมืดเปนหมอกมัวไปมิได้เห็นประจักส์ พระบาทสมเด็จพระนเรสวรเปนเจ้า, จึ่งประกาสแก่เทพดาทั้งปวงว่า, ให้บังเกิดมาในประยูรมหาเสวตฉัตร, จะให้บำรุงพระบวรพุทธสาสนา ไฉนจึ่งมิช่วยให้สว่างเห็นข้าสึกเล่า พอตกพระโอถลง, พระพายก็พัดควันอันเปนหมอกมืดนั้นสว่างไป ทอดพระเนตรเห็นช้างเสวตฉัตรสิบสองช้าง, มีช้างดั้งช้างกันยืนหยู่เปนอันมาก, แต่มิได้เห็นอุปราชา ครั้นเหลือบไปทิสขวาพระหัถ, ก็เห็นช้างเสวตฉัตรช้างหนึ่ง, ยืนหยู่นะฉายาไม้ข่อยมีเครื่องสูงแลทหานหน้าช้างมาก ก็เข้าพระทัยถนัดว่า, ช้างพระมหาอุปราชา พระเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์ก็ขับพระคชาธารตรงเข้าไป ทหานหน้าช้างข้าสึก, ก็วางปืนจ่ารงค์มนทกนกสับตะแบงแก้วระดมยิง, มิได้ต้องพระองค์แลพระคชาธาร สมเด็จพระนเรสวรเปนเจ้า, จึ่งตรัสร้องเรียกด้วยพระสุรเสียงอันดังว่า, พระเจ้าพี่เราจะยืนหยู่ไยในร่มไม้เล่า เชิญออกมาทำยุทธหัตถีด้วยกัน, ให้เปนเกียรติยสไว้ในแผ่นดินเถิด, ภายหน้าไปไม่มีพระเจ้าแผ่นดินที่จะได้ยุทธหัตถีแล้ว พระมหาอุปราชาได้ฟังดังนั้นแล้ว, ละอายพระทัยมีขัตติยราชมานะ ก็บ่ายพระคชาธารออกมารับ เจ้าพระยาไชยานุภาพเห็นช้างข้าสึก, ก็ไปด้วยผีลนน้ำมันมิทันยั้งเสียที, พลายพัทกอได้ล่างแบกรุนมา, พระมหาอุปราชาจ้วงฟันด้วยพระแสงของ้าว สมเด็จพระนเรสวรเปนเจ้าเบี่ยงพระมาลารับ, พระแสงของมิได้ต้องพระองค์ เจ้าพระยาไชยานุภาพสบัดลงได้ล่างแบกถนัด, พลายพัทกอเพลี่ยงเบนไป สมเด็จ

พระนเรศวรเปนเจ้าได้ที, จ้วงฟันด้วยพระแสงพลพ่าย, ต้องพระอังสาเบื้องขวาพระมหาอุปราชาตลอดลงมาจนประจิมุราประเทศ, ซบลงกับคอช้าง แลนายมหานุภาพควานพระคชาธาร, ของพระนเรศวรเปนเจ้านั้น, ต้องปืนข้าศึกตายขณะเมื่อสมเด็จพระนเรศวรเปนเจ้า, ชนช้างด้วยมหาอุปราชานั้น เจ้าพระยาปราบไตรจักร, ซึ่งพระคชาธารสมเด็จพระเอกาทศรถ, ก็เข้าชนช้างด้วยพลายพัชเนียงช้างมางจาชะโรเจ้าพระยาปราบไตรจักรได้ล่าง, พัชเนียงเสียทีเบนไป สมเด็จเอกาทศรถจ้วงฟันด้วยพระแสงของ้าว, ต้องคอมางจาชะโรขาดตายกับคอช้าง หมื่นภักดีสวรกลางช้างสมเด็จพระเอกาทศรถนั้น, ต้องปืนข้าศึกตาย.

ขณะเมื่อสมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ทำคชสงครามได้ชัยชำนะมหาอุปราชาแลมางจาชะโรแล้ว, บันดาท้าวพระยามุขมนตรีนายทัพนายกองซ้ายขวาหน้าหลังทั้งปวง, จึ่งมาทันสเด็จ, เข้ารบพุ่งแทงฟันข้าศึกเปนสามาก แลพวกพลพม่ารามัญทั้งนั้น, ก็แตกกะจัดกะจายไป, เพราะพระเดชเดชานุภาพ. สมเด็จพระเจ้าหยู่หัวตรัดให้นายทัพนายกองทั้งปวง, ยกไปตามจับข้าศึก แล้วสเด็จคืนมายังพลับพลา, พระราชทานชื่อเจ้าพระยาไชยานุภาพเปนเจ้าพระยาปราบหงสาวดี บันดามุขมนตรีนายทัพนายกองทั้งปวง, ซึ่งตามข้าศึกนั้น, ได้ค่าฟันพม่ามอนโดยทางไปไปถึงกาญจนบุรี, สพเกลื่อนไปแต่ตะพังครุนั้น, ประมานสองหมื่นเสส จับได้เจ้าเมืองมะลวน, แลนายทัพนายกอง, กับไพร่เปนอันมาก ได้ช้างใหญ่สูงหกสอกสามร้อย ช้างพลายพังระวางเพรียวห้าร้อย, ม้าสองพันเสสมาถวาย สมเด็จพระพุทธ

เจ้าหยู่หัวตรัดให้ก่อพระเจดียถาน สวมสพพระมหาอุปราชาไว้ตำบนตะพังตรุ ขณะนั้นโปรดพระราชทานช้าง ๆ หนึ่ง, กับหมอแลควาน, ให้เจ้าเมืองมะตวนกลับขึ้นไปแจ้งแก่พระเจ้าหงสาวดี พระบาทสมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ก็สเด็ดกลับคืนพระนครแล้วตรัดว่าเจ้ารามคพกลางช้าง, กับขุนสรีคชคงควาน, ซึ่งได้ผจนข้าสึกจนมีชัยชำนะด้วย พระองค์ก็ปูนบำเหน็ดพระราชทานยสถาสักดิ์, เครื่องอุปโภคบริโภค, เสื้อผ้าเงินทอง ฝ่ายนายมหานุภาพควานช้าง, หมื่นภักดีสวรกลางช้าง, ได้โดยสเด็ดงานพระราชสงคราม, จนถึงสิ้นชีวิตไนท่ามกลางสึกนั้นมีความชอบ, ให้เอาบุตรภรรยามาชุบเลี้ยง, พระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภค, เงินทองเสื้อผ้าโดยสมควน.

แล้วมีพระราชดำหรัดให้ปรึกสาโทสนายทัพนายกองว่า, ข้าสึกยกมาถึงพระนคร, สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ตั้งพระทัยจะรัก-สาพระพุทธสาสนา, แลสมนะพราหมนาจารยอานาประชาราสดร, มิได้คิดเหนื่อยยากลำบาก, พระองค์ซึ่งพระอุส่าห์สเด็ดพยุหะโยธาทัพออกไปรนรงค์ด้วยข้าสึก, แลนายทัพนายกองกลัวข้าสึกยิ่งกว่าพระราชอาญา, มิได้โดยสเด็ดพระราชดำเนินให้ทัน, ตะแต่พระคชาธารสมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ให้เข้าหยู่ท่ามกลางข้าสึก, จนได้กะทำยุทธหัตถีมีชัยชนะพระมหาอุปราชาเส็ด, โทสนายทัพนายกองทั้งนี้จะเปนประการได พระมหาราชครูพระครูปุโรหิตทั้งปวง, ปรึกสาไล่ด้วยพระอัยการสึก, พบพระกริสดีกาว่า, สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวสเด็ดพระราชดำเนินงานพระราชสงคราม, แลเกนที่ผู้ได้เข้าในขบวนแล้ว, มิได้โดยสเด็ดให้ทันเมื่อขนะยุธ, ท่านว่าโทสผู้นั้นเปนอุกริถ, ให้ประหารชีวิตเสียหย่าให้มี

ผู้ดูเยี่ยงหย่าง เอาคำพิพากสากราบทูน, มีพระราชดำหรัสสั่งให้ตามลูกขุนปฤกสา แต่ทว่าบัดนี้จวนวันจาตุทสีบั้นรสีหยู่, ให้เอานายทัพนายกองจำเรือนตรุไว้ก่อนสามวัน, พ้นแล้วจึ่งให้สำเหร็ดโทสโดยพระอัยการสึก

ครั้นนะวันอาทิจเดือนเจ็ดแรมสิบห้าค่ำ, สมเด็จพระพนรัตนป่าแก้ว, แลพระราชาคนะยี่สิบห้ารูป, เข้ามาถวายพระพรถามข่าว, ซึ่งสเด็จงานราชสงครามได้กะทำยุทธหัดถีมีชัยชะนะพระมหาอุปราชา สมเด็จพระเจ้าหยู่หัวก็แถลงการซึ่งปราบปั้จจามิตรให้ฟังทุกประการ สมเด็จพระพนรัตนจึ่งถวายพระพรว่า, พระราชสมภารมีไชยแก่ข้าสึกอีก, เปนไฉนข้าราชการทั้งปวงจึ่งต้องราชทันท์เล่า สมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวจึ่งตรัสบอกว่า, นายทัพนายกองเหล่านี้, หยู่ในขบวนทัพโยม, มันกลัวข้าสึกมากกว่าโยม, ละให้แต่โยมสองคนพี่น้องผ่าเข้าไปในท่ามกลางสึก, จนได้กะทำยุทธหัดถีกับมหาอุปราชามีชัยชำนะแล้ว, จึ่งได้เห็นหน้ามันนี้ หากว่าบารมีของโยม, หาไม่แผ่นดินจะเปนของชาวหงสาวดีเสียแล้ว เพราะเหตุดังนี้โยมจึ่งให้ลงโทสพระอัยการสึก สมเด็จพระพนรัตนจึ่งถวายพระพรว่า, อาตมภาพพิเคราะห์ดูอันข้าราชการเหล่านี้, จะไม่รักไม่กลัวพระราชสมภารเจ้านั้นหามิได้ แต่เหตุทั้งนี้จะให้พระเกียรติยสพระราชสมภารเจ้าเปนมหัสจรรย, เหมือนสมเด็จพระสรรเพชญพุทธเจ้า, เมื่อพระองค์สเด็จเหนืออปราชิตบันลังก์, ควงพระมหาโพธิ์นะเพลาสายัณหครั้งนั้น เทพเจ้ามาเฝ้าพร้อมหยู่ทั้งหมื่นจักรวาฬ, แลพระยาวสวัตติมารยกพลเสนามารมาผจญครั้งนั้น ถ้าได้เทพดาเจ้าเปนบริวาร, แลมีชัยแก่พระยามาร, ก็หาสู้เปนมหามหัสจรรยนักไม่

นี้เพิ่นให้หมู่อมรอินทพรหมทั้งปวงปลาศหนีไปสิ้น, ยังแต่พระองค์เดียวอาจสามารถผจญพระยามาราธิราช, กับพลเสนามารให้ปราชัยพ่ายแพ้ได้ จึ่งสมเด็จพระบรมโลกนาถเจ้าได้ซึ่งพระนามว่า, พระพิชิตมารโมลีศรีสรรเพชดาญาณ, เปนมหัศจรรยดาลดิเรกทั่วอนันตโลกธาตุเบื้องบนตราบเท่าถึงภวัคพรหม, เบื้องต่ำตลอดถึงอโธภาคอเวจีเปนที่สุด ก็เหมือนพระราชสมภารเจ้าทั้งสองพระองค์ครั้งนี้ ถ้าเสด็จพร้อมด้วยเสนานิกรโยธาทวยหารมาก, แลมีชัยแก่พระมหาอุปราชานั้น, หาสู้เปนมหัศจรรยแผ่พระเกียรติยศปรากฏไป นา นา ประเทศ ธานีใหญ่น้อยทั้งปวงไม่ พระราชสมภารหย่าซึ่งพระปริวิตกโทมนัสน้อยพระทัยเลย, อันเหตุที่เปนนี้ เพื่อเทพเจ้าทั้งปวงอันรักสาพระองค์, จักสำแดงพระเกียรติยศ ตุจอาตมภาพถวายพระพรแท้ สมเด็จพระเจ้าหยู่หัวตรัสได้ซึ่งฟังพระพนรัตนถวายวิสัชนากว้างขวาง, ออกพระนามสมเด็จพระบรมโมลีโลกครั้งนั้น, ระลึกถึงพระคุณอันยิ่ง, ก็ซึ่งพระปีติโสมนัสตื้นเต็มพระกมลราชหฤทัยปราโมช, ยกพระกรประนมเหนือพระอุตมางคสิโรตม์, นมัส-การออกพระโอถว่า, สาธุสาธุพระผู้เปนเจ้าว่านี้ควรหนักหนา สมเด็จพระพนรัตนเห็นว่า, พระมหากสัตรคลายพระโกรธแล้ว, จึ่งถวายพระพรว่า, พระราชาคณะทั้งปวงเห็นว่า, ข้าราชการทั้งปวงซึ่งเปนโทษเหล่านี้, ผิดหนักหนาหยู่แล้ว แต่ทว่าได้ทำราชการมาแต่ครั้งสมเด็จพระบรมราชอัยกา, แลสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง, แลทำราชการมาใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ของพระราชสมภารเจ้าแต่เดิมมา, ดุจพุทธบริสัทสมเด็จบรมครูเหมือนกัน ขอพระราชทานโทษคนเหล่านี้ไว้ครั้งหนึ่งเถิด, จะได้ทำราชการสนองพระเดชพระคุณสืบไป

สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวตรัดว่า, พระผู้เปนเจ้าขอแล้ว, โยมก็จะให้ แต่ทว่าจะให้ไปตีเอาเมืองตะนาวศรีเมืองทวายแก้ตัวก่อน สมเด็ดพระพนรัตนถวายพระพรว่า, การซึ่งจะให้ไปตีเมืองนั้น, สุดแต่พระราชสมภารเจ้าจะสงเคราะห์ใช้กิจสมนะ แล้วสมเด็ดพระพนรัตน, พระราชาคณะทั้งปวงถวายพระพรลาไป สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวสั่งให้ท้าวพระยาหัวเมืองมุขมนตรีพ้นโทส พระราชกำหนดให้พระยาจักรีถือพลห้าหมื่นไปตีเมืองตะนาวศรี, ให้พระยาพระคลังถือพลห้าหมื่นยกไปตีเมืองทวาย พระยาจักรี, พระยาพระคลัง, นายทัพนายกอง, ก็ถวายบังคมลายกไปโดยพระราชกำหนด.

สมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัวดำหรัดว่า, ซึ่งเราทั้งหัวเมืองฝ่ายเหนือเสียเลิกครอบครัวลงมานั้น, ก็หาสิ้นทีเดียวไม่ ครั้งนี้ศึกหงสาวดีก็ถอยกำลังแล้ว, ถึงมาตรว่าจะมีมาก็ไม่เกรง, เราจะบำรุงเมืองทั้งนี้, จะให้เปนเกียรติยศไว้ตราบเท่ากัลปาวสาน จึ่งตั้งให้พระยาชัยบูรน์เปนเจ้าพระยาสุรสีห์ครองเมืองพระพิสนุโลก, ให้พระศรีเสาวราชไปรักสาเมืองสุโขทัย, ให้พระอ่างทองไปรักสาเมืองพิชัย, ให้หลวงจ่าไปรักสาเมืองสวรรคโลก บันดาหัวเมืองทั้งปวง, ก็ให้เจ้าเมืองกรมการแต่งไปเรียกร้องรวบรวมไพร่พล, ซึ่งแตกฉานซ่านเซ็นหยู่ป่าดงนั้นทุกเมือง

ฝ่ายเจ้าเมืองมะลวนชาวหงสาวดี, ซึ่งสมเด็ดพระนเรสวรจับได้ให้ปล่อยกลับไปนั้น, ก็พบนายทัพนายกองพม่ามอน, ซึ่งแตกฉานซ่านเซ็นโดยด่านโดยทางไปรวบรวมกันได้, ก็พากลับไปกรุงหงสาวดี, เข้าเฝ้ากราบทูนซึ่งประพรึติเหตุ, ซึ่งพระมหาอุปราชาเสียพระชนม์ชีพกับคอช้างนั้น, ให้ซึ่งซาบทุกประการ สมเด็ดพระเจ้าหงสาวดีแจ้งดังนั้น,

ก็เสียพระทัยโทมนัสคิดอาลัยถึงพระราชบุตร, แล้วซงพระโกรธแก่นายทัพนายกองว่า, นเรศวรกับเอกาทศรถน้องชายเข้ามารบแต่สองช้าง, เปนคนกลางคนควานช้างหกคนเท่านั้น, พลเราถึงห้าสิบหมื่น ถึงมาตรว่าจะมิถึงศาตราวุธเลย, จะประหารด้วยก้อนดินแต่คนละก้อน, ก็จะไม่ทรนามีอีก นี่ละให้เสียพระราชโอรสแห่งเรา, ไหนจะเลี้ยงต่อไปได้ ให้ลงพระอาญาทั้งนายทั้งไพร่, แล้วจำใส่เรือนตรุไว้, อยู่ประมาณหกวันเจ็ดวัน พระเจ้าหงสาวดีซงพระราชดำหริว่า, นเรศวรทำศึกว่องไวหลักแหลมองอาจนัก, จนถึงยุทธหัตถีมีชัยแก่มหาอุปราชา, เอกาทศรถเล่าก็มีชัยแก่มางจาชโร เห็นพี่น้องสองคนนี้จะมีใจกำเริบยกมาตีพระนครเราเปนมั่นคง แต่ทว่าจะคิดเอาเมืองตะนาวศรี, เมืองมะริด, เมืองทวายก่อน จำจะให้นายทัพนายกอง, แลไพร่ซึ่งไปเสียทัพมานี้, ให้ยกไปรักษาเมืองตะนาวศรี, เมืองมะริด, เมืองทวายไว้ให้ได้, ศึกจึงจะไม่ถึงหงสาวดี ครั้นซงพระราชดำหริแล้วเพลารุ่งสเด็จออก, ตรัสสั่งให้ถอดนายทัพนายกองออกจากสังขลิกพันธนาการ, แล้วให้เร่งยกลงไปรักษาเมืองตะนาวศรี, เมืองมะริด, เมืองทวาย, ไว้ให้ได้ ถ้าเสียเมืองตะนาวศรี, เมืองมะริด, เมืองทวาย, แก่ข้าศึก, จะเอานายทัพนายกองทั้งปวง. แลไพร่พลทั้งนี้ใส่เล้าเผาเสียให้สิ้นทั้งโคตร นายทัพนายกองทั้งปวงกราบถวายบังคมลา, ยกกองทัพไปไปจากกรุงหงสาวดี

ฝ่ายพระเจ้าเชียงใหม่แจ้งกิจการในกรุงเทพมหานคร, ขึ้นไปเส็ดสิ้นทุกประการ, ก็เกรงพระเดชเดชานุภาพ จึงตรัสแก่แสนท้าวพระยาลาวทั้งปวงว่า บัดนี้สมเด็จพระเจ้ากรุงพระนครศรีอยุธยาถึงแก่